UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Istorie și Filosofie

SESIUNEA ŞTIINȚIFICĂ

A DEPARTAMENTULUI ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ ŞI ARHEOLOGIE

XI
ediția

PROGRAM
REZUMATELE COMUNICĂRILOR

Chişinău 2025

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Istorie și Filosofie

SESIUNEA ŞTIINȚIFICĂ

A DEPARTAMENTULUI ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ ŞI ARHEOLOGIE

XI
ediția

VINERI, 23 MAI 2025

Editor: Aurel Zanoci

PROGRAM
REZUMATELE COMUNICĂRILOR

Chişinău 2025

Comitetul organizatoric

Aurel ZANOCI, dr., conf. univ.
Emil DRAGNEV, dr., prof. univ.
Igor BERCU, dr., lector univ.
Mihail BĂȚ, dr., conf. univ.
Andrei COROBCEAN, dr., lector univ.

Comitetul științific

Ion EREMIA, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
0000-0002-2007-9233
Valentin TOMULEȚ, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
0000-0003-4696-2064
Anatol PETRENCU, dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova,
0000-0002-5449-1023
Liliana CONDRATICOVA, dr. hab., Academia de Științe a Moldovei
0000-0002-8735-3364
Igor CERETEU, dr. hab., Universitatea de Stat din Moldova
0009-0004-6338-9313
Emil DRAGNEV, dr., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova,
0000-0001-6174-161X
Aurel ZANOCI, dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova,
0000-0002-3236-7582

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie : ediția a 11-a, 23 mai 2025 : Program, rezumatele comunicărilor / editor: Aurel Zanoci ; comitetul științific: Ion Eremia [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (CEP USM). – 107 p.
Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie. – 60 ex.
ISBN 978-9975-62-874-7.
[94(478:498)+902/904](082)
S 50

PROGRAM

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
(AULA „REGINA MARIA", BLOCUL CENTRAL)

VINERI, 23 MAI 2024

9^{30}-10^{00}	Ședința de deschidere a sesiunii științifice. Cuvinte de salut
10^{00}-11^{00}	Ședința plenară (moderator: Igor BERCU)

Emil DRAGNEV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Scene din faptele, miracolele și parabolele lui Hristos în pictura murală din Moldova (secolul XV - începutul secolului al XVII-lea)**
Liliana ROTARU *Universitatea de Stat din Moldova*	**Odiseea creării catedrelor și predării disciplinei „Istoria Moldovei" în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească**

11^{00}-11^{30}	Pauză de cafea (aud. 533, blocul central)
11^{30}-13^{00}	Desfășurarea lucrărilor pe secții
13^{00}-14^{00}	Pauză de prânz
14^{00}-17^{00}	Desfășurarea lucrărilor pe secții

SECȚIA
ARHEOLOGIE

(PLATFORMA DE FORMARE ŞI CERCETARE INTERDISCIPLINARĂ
ÎN DOMENIUL ARHEOLOGIEI „VASILE PÂRVAN”, BLOCUL CENTRAL)

11^{30}-13^{00} Comunicări

Moderator: Aurel ZANOCI

Natalia Ovcearov *Universitatea de Stat din Moldova* Vlad Vornic *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu Matveev *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu Popovici *Agenția Națională Arheologică*	**O nouă stațiune paleolitică descoperită în regiunea nord-estică a Republicii Moldova**
Игорь МАНЗУРА *Национальный музей истории Молдовы*	**По следам «Дикой охоты»**
Ghenadie SÎRBU *Universitatea de Stat din Moldova*	**Două situri din faza Cucuteni B-Tripolie C1: diferențe și asemănări între „vecinii” contemporani**
Mariana SÎRBU *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*	**Cult și ritual în așezările complexului cultural Noua-Sabatinovka-Cosogeni**
Andrei COROBCEAN *Universitatea de Stat din Moldova*	**Problema originii geților și a culturii getice în istoriografie**

14^{00}-17^{00} Comunicări

Moderatori: Octavian MUNTEANU, Andrei COROBCEAN

Dumitru CONDREA *Universitatea de Stat din Moldova*	**Interpretarea rezultatelor cercetărilor interdisciplinare la siturile epocii fierului din spațiul pruto-nistrean**
Octavian MUNTEANU *Universitatea de Stat din Moldova / Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău*	**Cum ar fi fost să construiești o fortificație în a doua epocă a fierului?**
Aurel ZANOCI *Universitatea de Stat din Moldova* Dumitru CONDREA *Universitatea de Stat din Moldova*	**Cercetări de suprafață la situl arheologic din epoca fierului de la Hîrtopul Mic (r-nul Criuleni)**
Natalia MATEEVICI *Universitatea de Stat din Moldova / Muzeul Național de Istorie a Moldovei* Dumitru CONDREA *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu SERBINOV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Noi descoperiri de materiale amforice în siturile de epoca fierului din regiunea de silvostepă a spațiului pruto-nistrean**
Mihail BĂȚ *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu SERBINOV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Note privind fibulele de schemă tracică din microzona Hansca (raionul Ialoveni, Republica Moldova)**
Vasile IARMULSCHI *Universitatea de Stat din Moldova / Universitatea Liberă Berlin*	**Cu privire la data de început a culturii Zarubincy**

Dan MATEI *Muzeul de Istorie Turda*	**Castrul de la *Potaissa*-Turda în vremea „împăraților-soldați” (anii 235 - evacuarea aureliană)**
Tatiana NAGACEVSCHI *Universitatea de Stat din Moldova* Vitalie SOCHIRCĂ *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu MATVEEV *Universitatea de Stat din Moldova* Vlad VORNIC *Universitatea de Stat din Moldova*	**Evaluarea solului din șanțul Valului lui Traian de Sus, sectorul Satul Nou (r-nul Cimișlia). Campania anului 2023**
Tatiana NAGACEVSCHI *Universitatea de Stat din Moldova* Vitalie SOCHIRCĂ *Universitatea de Stat din Moldova* Sergiu MATVEEV *Universitatea de Stat din Moldova* Vlad VORNIC *Universitatea de Stat din Moldova*	**Aspecte pedologice ale sitului Ecaterinovca–Ialpugeni–*Valea Jeparului* (r-nul Cimișlia). Campania anului 2024**
Gheorghe POSTICĂ *Muzeul Național de Istorie a Moldovei* Ion TENTIUC *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*	**Pinteni din perioada antică și medievală descoperiți în spațiul pruto-nistrean**
Artur COTRUȚĂ *Universitatea de Stat din Moldova*	**Calificarea faptei de pătrundere în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic cu detectorul de metale și alte aparate de teledetecție**

SECȚIA
ISTORIE MEDIEVALĂ ŞI MODERNĂ

(CENTRUL DE INFORMARE A ROMÂNIEI „GHEORGHE BRĂTIANU” / AUD. 530, BLOCUL CENTRAL)

11^{30}-13^{00} Comunicări

Moderator: Ion EREMIA

Maria DRAGNEV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Portretele votive ale voievozilor moldoveni la Muntele Athos (cazul catholiconului de la Dionisiu)**
Viorel DANDARA *Universitatea de Stat din Moldova*	**Surse poloneze despre marii logofeți ai Moldovei din secolul al XVI-lea**
Ion CHEPTENE *Institutul de Istorie,* *Universitatea de Stat din Moldova*	**Relațiile politice ale domnului Moldovei Bogdan Lăpușneanu (1568-1572) cu Polonia**
Igor BERCU *Universitatea de Stat din Moldova*	**Cronicile moldovenești ca surse pentru studiul unităților administrativ-teritoriale otomane din Țara Moldovei**
Lilia ZABOLOTNAIA *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*	**Studii preliminare privind istoria misterioasă a unui portret al Mariei (Lupu) Radziwiłł**
Mihai BURUNCIUC *Universitatea de Stat din Moldova*	**Influența crizei prețurilor din secolul al XVII-lea asupra relațiilor comerciale ale Țării Moldovei cu Imperiul Otoman și Europa Centrală**

14^{00}-17^{00} Comunicări

Moderatori: Lilia ZABOLOTNAIA, Valentin TOMULEȚ

Alina FELEA *Institutul de Istorie,* *Universitatea de Stat din Moldova*	**Categoriile de epitafuri din Țara Moldovei (sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea)**
Ion EREMIA *Universitatea de Stat din Moldova*	**Relațiile politice externe ale Țării Moldovei la începutul secolului al XVIII-lea (1700-1710)**
Anastasia GUȚU *Universitatea de Stat din Moldova*	**Basarabia între două sisteme economice: Politica comercial-vamală rusă și comerțul cu Imperiul Austriac (1812-1822)**
Sorin GRAJDARI *Universitatea de Stat din Moldova*	**Implicarea negustorilor evrei în comerțul cu cereale și alte mărfuri agricole din Basarabia (1812-1868)**
Igor ȘAROV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Semnificația anului 1828 în istoriografia rusă a Basarabiei**
Sergiu BOȚOLIN *Universitatea de Stat din Moldova*	**Discursul de legitimare al anexării și integrării periferiilor occidentale în Imperiul Rus în prima jumătate a secolului al XIX-lea**
Valentin TOMULEȚ *Universitatea de Stat din Moldova*	**Din categoria boiernaşilor, mazililor şi ruptaşilor din Basarabia în cea a odnodvorților ruși (Istoria unui proiect social imperial)**
Eugen-Tudor SCLIFOS *Institutul de Istorie,* *Universitatea de Stat din Moldova*	**Marile Puteri și incidentul de la Coștangalia din 1863**

Cristina GHERASIM *Universitatea de Stat din Moldova*	**Rolul *Administrației regionale privind problemele sătenilor* în aplicarea reformei agrare din 1868 în Basarabia**
Andrei EMILCIUC *Institutul de Istorie,* *Universitatea de Stat din Moldova*	**Creditul agricol în Basarabia la începutul secolului al XX-lea**
Viorel BOLDUMA *Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău*	**Tentativa de emigrare a țăranilor din satul Plopi, județul Soroca în Siberia la începutul secolului XX**

SECȚIA
ISTORIE CONTEMPORANĂ

(SALA UNIRII / AUD. 532, BLOCUL CENTRAL)

11^{30}-13^{00} Comunicări

Moderator: Liliana ROTARU

Maria ZINOVII *Agenția Națională a Arhivelor*	**Activitatea femeilor în sistemul justițiar din Basarabia la începutul sec. al XX-lea în documente de arhivă**
Lidia PRISAC *Biblioteca Științifică (Institut) „A. Lupan", Universitatea de Stat din Moldova*	**Restaurantele Ogrăzii Armenești din Chișinăul interbelic**
Ion Valer XENOFONTOV *Universitatea de Stat din Moldova*	**Măcelării în Chișinăul interbelic**
Anatolie POVESTCA *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*	**Petru Șciusev (1871-1934), medic militar**
Vera CONOVALI *Universitatea de Stat din Moldova*	**Fabrica de Cofetărie „Bucuria" între tradiții interbelice și realități postbelice**

14^{00}-17^{00} Comunicări

Moderatori: Anatol PETRENCU, Ion Valer XENOFONTOV

Liliana CONDRATICOVA *Academia de Științe a Moldovei* Alina OSTAPOV *Ministerul Culturii al Republicii Moldova*	**Sediul filialei Academiei de Științe a Moldovei de pe str. Alexei Mateevici nr. 85**
Liliana CONDRATICOVA *Academia de Științe a Moldovei* Ana ISCHMJI *Universitatea de Stat din Moldova*	**Ateliere de prelucrare a pielii și blănurilor în RSS Moldovenească**
Antoni Piotr KUBIAK *Universitatea din Varșovia*	**Crearea și funcționarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1946-1949)**
Anatol PETRENCU *Universitatea de Stat din Moldova*	**Decesul lui Iosif Stalin, reflectat în presa de la Chișinău**
Ruslan ȘEVCENCO *Institutul Politici Eficiente*	**Relațiile moldo-române în anul 1959**
Adrian DOLGHI *Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală / Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*	**Întrecerile socialiste în RSS Moldovenească (1944-1961): „Bățul și Morcovul” muncii sovietice**
Sergiu GURIN *Universitatea de Stat din Moldova*	**Legislația din domeniul culturii fizice și sportului în RSS Moldovenească**
Asea M. TIMUȘ *Universitatea de Stat din Moldova*	**Evitarea citării autorilor interbelici: un studiu de caz**

Paula POPOV *Muzeul Național de Istorie a Moldovei*	**Hippie în spatele cortinei: adaptări sovietice ale unei subculturi occidentale**
Cornel VELNIȚA *Institutul de Geologie și Seismologie, Universitatea de Stat din Moldova*	**Cercetări instituționale în domeniul seismologiei inginerești în Moldova Sovietică**
István BANDI *Arhiva Istorică a Serviciilor Secrete din Ungaria*	**Femei ofițeri și personalul feminin în slujba Securității în anii '80 ai sec. XX**

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

SECȚIA
ARHEOLOGIE

O nouă stațiune paleolitică descoperită în regiunea nord-estică a Republicii Moldova*

Natalia OVCEAROV 0009-0008-1254-5282
Vlad VORNIC 0000-0003-2796-7716
Sergiu MATVEEV 0000-0001-8515-2852
Sergiu POPOVICI 0000-0002-8575-8667

În anul 2023, cu prilejul investigațiilor arheologice preventive efectuate la siturile Calarașovca VII (com. Calarașovca, r-nul Ocnița) și Arionești X (satul Arionești, r-nul Soroca), a fost descoperită o nouă stațiune paleolitică, numită Calarașovca VIII. Stațiunea este amplasată la cca 450 m vest de drumul Arionești-Otaci și la cca 1,3 km est de drumul Berezovca-Calarașovca, pe malul unui pârâu fără nume.

De pe suprafața identificată a stațiunii, care însumează cca 30 m^2, a fost adunată o colecție de 41 de piese de silex, dintre care se remarcă resturi de debitaj (lame și așchii de diferite dimensiuni), un nucleu de tip amorf și două piese prelucrate prin retușare: o lamă prelucrată prin retușă semiabruptă cu frontul de lucru puternic uzat de la utilizarea intensă și o altă lamă care reprezintă un fragment proximal prelucrat cu retușă alternă, având o latură retușată pe fața dorsală și alta pe fața ventrală în planuri opuse.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova).

De pe suprafața sitului a fost recuperat și un nucleu amorf, destinat pentru obținerea așchiilor și lamelor. Debitajul a fost efectuat haotic pe toată suprafața nucleului, fiind păstrate două planuri de lovire. Inițial, nucleul era destinat pentru obținerea lamelor medii și mici (s-a păstrat planul de lovire cu urme de debitaj lamelar). Ulterior, a fost utilizat pentru obținerea așchiilor, dar din cauza lipsei abilităților meșterului de a efectua debitajul calitativ sau din cauza calității proaste a silexului, toate planurile de lovire erau puternic uzate și deteriorate, ceea ce a adus la nepotrivirea folosirii nucleului în procesul de debitaj sau a reutilizării piesei în alte scopuri tehnologice.

Pentru confecționarea pieselor recuperate de pe situl Calarașovca VIII, drept materie primă, a fost utilizat silex local de calitate bună de nuanțe gri și neagră cu incluziuni albicioase-gălbui. Câteva piese au fost deteriorate în perioada contemporană. Majoritatea pieselor litice sunt puternic patinate.

Astfel, în urma analizei materialului litic colectat de pe suprafața stațiunii, putem menționa că el poate fi atribuit paleoliticului superior cu vechimea cca 45-10 mii de ani a. Chr. Descoperirea sitului arheologic Calarașovca VIII are o valoare științifică deosebită, deoarece, împreună cu alte stațiuni din paleoliticul superior cunoscute în zona (Calarașovca I, stațiunile din preajma or. Otaci, Arionești III ș.a.), va completa cunoștințele despre omul preistoric din regiunea nord-estică a spațiului pruto-nistrean.

По следам «Дикой охоты»

Игорь МАНЗУРА 0009-0004-2848-4307

«Дикая охота» представляет собой фольклорный сюжет, по которому кавалькада призрачных воинов-всадников и валькирий в сопровождении охотничьих псов мчится по небу, распугивая все живое на своем пути. Согласно существовавшим поверьям, грозные всадники могли похитить человеческую душу или унести самого человека в царство мертвых, если он встретился на их пути. Этот мотив был особенно распространен в Северной Европе, где охотой предводительствовал сам бог Один или другие герои, хотя его отголоски засвидетельствованы в самых различных европейских регионах: Германии, Нидерландах, Британии, Греции и т.д.

Исследователями уже давно отмечается связь представлений о «Дикой охоте» с существованием мужских союзов или воинских братств (Männerbünde, fraternities), которые символически были связаны с образом волков или псов, что во многом было обусловлено особыми качествами этих животных и стайным характером их организации с четким ранжированием особей от вожака до последнего щенка. В этих союзах или братствах обычно действовали собственные правила и отношения, часто отличавшиеся от общепринятых норм, которые регулировали жизнь того или иного социума. Необузданная природа таких объединений особенно ярко проявлялась в группах молодежи, прежде всего, в период прохождения инициации, когда подростки выводились за пределы культурного пространства, проживая за границами селений или стойбищ и занимаясь преимущественно охотой и грабежом. В это время они сбрасывали с себя груз социальных ограничений, считая себя волками или псами и действуя соответственно повадкам этих животных. Культура в этот период замещалась дикостью.

Воинские братства псов или волков особенно хорошо изучены по культуре индейцев Северной Америки, где практически в каждом племени действовали разнообразные сообщества с покровительством этих животных. Следы существования подобных союзов

прослеживаются и на археологических материалах поздней преистории Европы. Так, на поселении Красносамарское срубной культуры на Нижней Волге были обнаружены многочисленные останки собак, которых употребляли в пищу, забивая обычно в зимний период, в основном в январе. Как полагают Д. Браун и Д. Энтони, эти находки свидетельствуют о проведении на этом поселении обрядов посвящения молодых членов общины, в ходе которых поедалось мясо сакрального животного, что, по замыслу организаторов ритуала, должно было способствовать приобретению посвящаемыми свойств этого животного. Связь между мужчинами и псами можно обнаружить и в более ранней первобытности, например, в энеолите Карпатского бассейна, где в культурах Лендель и Тисаполгар обнаружены мужские погребения с собаками, которые могут указывать на принадлежность погребенных индивидов к соответствующим мужским или воинским союзам.

Мотив «Дикой охоты» достаточно хорошо раскрывается на различных мифологических материалах, и на основе некоторых сюжетов, в которых задействованы псы или волки, он может быть спроецирован в глубокую древность. Особое внимание в этом ракурсе привлекают персонажи предводителей охоты, нередко соотносимые с образами хозяина или хозяйки зверей (Рудра, Артемида), которые всегда сопровождаются псами, хотя эта взаимосвязь, по-видимому, не являлась обязательной, если вспомнить Одина и двух его спутников-волков. Особенно интересными в рамках данной тематики являются образы хтонических псов-стражей, начиная с легендарного Цербера и заканчивая псами Ямы, ловцами человеческих душ. Археологические свидетельства, особенно в погребальном контексте, указывают на то, что мотив «Дикой охоты» мог существовать на территории Восточной Европы и, возможно, Ближнего Востока уже в период позднего энеолита или в первой половине IV тыс. до н.э.

Două situri din faza Cucuteni B-Tripolie C1: diferențe și asemănări între „vecinii” contemporani

Ghenadie SÎRBU 0000-0002-4525-1239

Epoca eneolitică în spațiul est-carpatic, cu o evoluție ce depășește un mileniu, prezintă tot mai mult interes pentru cercetare, care, la rândul său, suplinită prin metode interdisciplinare, vine să aducă răspunsuri la multiplele întrebări formulate de diverși specialiști de-a lungul mai multor decenii. Elementele distinctive precum ceramica pictată, arhitectura locuințelor, diversitatea pieselor de inventar, poziția topografică aleasă pentru plasarea așezării etc., pun în valoare specificul culturii Cucuteni-Tripolie pe arena preistorică a Europei de Est.

Demersul nostru va fi focusat pe două situri din faza Cucuteni B-Tripolie C1, aparent contemporane dar totodată diferite din mai multe puncte de vedere. Pentru a înțelege mai bine imaginea pe care ne propunem să o creionăm punctele cheie vor fi axate pe: topografia locului, organizarea internă a siturilor, sistemul de fortificare, producția de ceramică și nu în ultimul rând cronologia.

Analiza comparativă a acestor două situri va oferi informații valoroase în diversitatea dinamicii sociale și economice în cadrul comunităților Cucuteni B-Tripolie C1.

Cult și ritual în așezările complexului cultural Noua-Sabatinovka-Cosogeni

Mariana SÎRBU 0000-0002-1537-7375

Aspectul spiritual al așezărilor complexului cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni este determinat prin practicile cultice, surprinse în mai multe complexe și contexte arheologice cercetate de-a lungul timpului pe întreg arealul de răspândire a acestor trei culturi. Deși, la o primă impresie, comunitățile Noua-Sabatinovka-Coslogeni nu par să fi avut o viață spirituală dezvoltată și complexă, totuși o analiză mai amănunțită descoperă mai multe practici ritualice și spații amenajate, care vin să de-a o nouă culoare și înțeles privind spiritualitatea acestor comunități umane. Un aspect aparte în cercetarea votivului din așezări sunt mai multe artefacte ce reprezintă în miniatură oameni, animale, obiecte sau produse alimentare (figurine antropomorfe și zoomorfe, văscioare, turtițe, „pâinici" ș.a.) dar și unele din ornamentele prezente pe discurile din os, fusaiole, sceptre coloană ș.a.

Pentru o mai bună înțelegere a caracterului acestor artefacte, rolul și semnificația lor, este necesară o abordare complexă, de ansamblu, inclusiv, prin analiza descoperirii lor în spații special amenajate pentru practicarea anumitor ritualuri sau venerarea unui anumit cult. Analiza acestui tip de complexe a identificat câteva contexte distincte de localizare și amenajare a practicilor de cult: „cenușare" votive; locuri de cult (jertfenic) și gropi de cult.

Per ansamblu, practicile ritualice cunoscute pentru acest complex cultural își au originile în medii culturale anterioare, unele din ele continuând, la rândul lor, în perioadele cronologice ulterioare. Spiritualitatea comunităților Noua-Sabatinovka-Coslogeni și-a lăsat amprenta printr-un șir de practici care au la bază venerarea anumitor culte. Cultului soarelui și focului i se atribuie înhumarea craniilor umane, prezența gropilor și vetrelor cultice în locuințe sau locuri special amenajate. Cultul soarelui este prezent și pe ornamentul de pe obiecte precum butoane din os/corn, fusaiole, psalii ș.a. Acesta este reprezentat prin cercuri simple sau concentrice, raze triungiulare, linii drepte sau oblice, dispuse

razant. Prezența „pâinicilor" vorbește despre cultul fertilității iar înhumarea craniilor umane despre cultul strămoșilor.

Astfel, complexele cu tentă votivă, descoperite în așezările de tip Noua-Sabatinovka-Coslogeni, atribuie acestora nu doar statut social-economic dar și spiritual. Modul de viață al acestor comunități, bazat pe ocupații de spații noi și mișcări ciclice între mai multe așezări (principale și secundare), nu le-a permis dezvoltarea unei spiritualități avansate. Cu toate acestea, urmele practicilor ritualice descoperite sunt suficiente pentru întregirea imaginii privind așezările acestui complex cultural.

Problema originii geților și a culturii getice în istoriografie*

Andrei COROBCEAN 0000-0002-9886-301X

Etnonimul *Getae* amintit în sursele antice, asociat cu teritoriile de pe ambele maluri ale Dunării a prezentat un interes aparte pentru specialiști din lingvistică, istorie antică și, evident, arheologie. Înrudiți cu alte triburi tracice, comparați cu sciții, descriși cu calități deosebite, față de alții, „cei mai drepți", dar și „nechibzuiți", aceștia au fost și continuă să rămână un subiect important al dezbaterilor academice. Căutările legate de atribuirea siturilor arheologice așezate în spațiul și timpul în care apar menționați geții, au condus și la „arheologizarea" acestui etnonim antic prin corelarea lor cu formele culturii materiale, inspirând conceptul arheologic de „cultură getică".

Astăzi, când paradigma etnică a culturilor arheologice a fost înlocuită cu abordări mai complexe, mai putem apropia geții istorici de cei arheologici cu aceeași încredere, cu care o făceau înaintașii noștri? Recursul la o istoriografie ne poate ajuta în acest sens. Chestiunea getică nu s-a epuizat, și nici problemele care reies din aceasta. Una dintre ele este, indiscutabil, cea legată de originea geților – o chestiune, în care arheologia este destul de neputincioasă. Altfel, și cu atât mai complicat, stau lucrurile cu discuțiile duse de mai bine de un secol despre originea culturii getice. De asemenea, dezbaterile s-au axat pe originea și caracterul acestei culturi în spațiul dintre Carpați și Nistru. Un rol aparte îl reflectă problema legăturilor pe care le-ar fi avut această cultură cu cele anterioare.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

Interpretarea rezultatelor cercetărilor interdisciplinare la siturile epocii fierului din spațiul pruto-nistrean*

Dumitru CONDREA 0000-0001-9799-7756

În ultimii 20 de ani, cercetările arheologice la siturile epocii fierului din spațiul pruto-nistrean au fost caracterizate de o integrare progresivă a metodelor interdisciplinare. Produsele generate de aparatele folosite pentru prospecțiunile aeriene, geofizice și pedologice (imagini satelitare, fotografii aeriene, hărți magnetometrice, modele digitale ale terenului, seturi de măsurători ș.a.) constituie rezultatele primare ale acestora, atât timp cât datele originale nu suferă alterări, altele decât înlăturarea erorilor și „zgomotului". Interpretarea lor variază, însă, în funcție de tipul analizei. În timp ce în cazul majorității prevalează interpretarea calitativă, cu alte cuvinte echivalarea anomaliilor depistate cu aspectul structurilor arheologice așa cum apar ele în timpul cercetărilor de teren, pentru analizele pedologice interpretarea cantitativă deține primatul.

Această situație stă la baza problemelor cu care se confruntă interpretarea datelor în cadrul metodelor interdisciplinare. Căutarea, de exemplu, a fortificațiilor în imaginile de satelit poate duce la confundarea lor cu formațiuni de relief sau intervenții antropice recente. Analizele magnetometrice dau rezultate garantate atunci când tipul solului este potrivit și structurile arheologice îndeplinesc condiții precum săparea lor în roca-mamă, reumplerea gropilor pe parcursul unui timp îndelungat sau prezența materialelor cu susceptibilitate magnetică înaltă. Pe de altă parte, acestea nu pot servi la demonstrarea lipsei stratului cultural sau a complexelor arheologice, atunci când nu dovedesc contrast magnetic. În această ordine de idei este explicabilă existența hărților magnetometrice cu interpretări, în care lipsesc construcțiile suprapuse sau în care apar doar gropi pe suprafețe întinse ale unor situri cu perioade lungi de ocupare, continue sau întrerupte. În ceea ce privește analizele

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

pedologice, lipsa unei baze de date cuprinzătoare reprezintă principalul impediment în calea comparării rezultatelor cu alte situri sau soluri neafectate antropic.

Utilizarea conjunctivă a metodelor interdisciplinare, îmbogățirea bazelor de date cu noi măsurători și testarea rezultatelor prin săpături arheologice extensive reprezintă o soluție pentru umplerea golurilor în interpretarea rezultatelor lor la nivel primar.

Din 2010, echipa Laboratorului de Cercetări Științifice „Tracologie" al Universității de Stat din Moldova, redenumit în 2022 în Centrul de Arheologie „Ion Niculiță", a demarat, în colaborare cu arheologi, pedologi, geografi și alți specialiști din centre de cercetare de la aceeași universitate sau alte instituții (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, Universitatea Friedrich Schiller din Jena, Institutul Arheologic German) asemenea investigații interdisciplinare în microzonele Saharna, Horodiște-Țipova, Cogâlniceni ș.a. În același timp, în alte situri din epoca fierului, de exemplu din microzona Orheiul Vechi, bazinul râului Botna ș.a. au fost aplicate, de asemenea, unele dintre aceste metode. Toate cazurile enumerate au dus la formularea de interpretări și concluzii asupra rezultatelor interdisciplinare obținute, ele urmând să fie abordate în comunicarea de față.

Cum ar fi fost să construiești o fortificație în a doua epocă a fierului?*

Octavian MUNTEANU 0000-0001-9340-8002

În căutarea soluțiilor la multitudinea de probleme generate de analiza fortificațiilor getice, în special a modului în care acestea au fost conceptualizate/planificate, construite și chiar utilizate, vom căuta să înțelegem efortul depus de comunitățile locale pentru a atinge aceste obiective. Evident, pentru a reuși în acest demers, vom căuta răspunsuri la mai multe întrebări. Cum poate fi măsurat și calculat efortul necesar pentru construirea unui sistem de fortificații, precum cel de la Horodca Mică? Care sunt criteriile și factorii ce trebuie luați în considerare? Cât timp și efort uman sunt necesare? Ce efort material poate fi implicat pentru astfel de acțiuni? Un astfel de studiu se poate baza pe un cadru teoretic deja verificat prin metodele arheologiei experimentale (Scherf, Mewes 2021). Conform acestuia, achiziționarea unui model de teren analizabil (3D, bazat pe ortofotografii realizate cu drona), corelat cu informațiile obținute din secționarea sistemului defensiv, poate constitui baza pentru calcule teoretice ale volumului sistemului defensiv. Plecând de la aceasta și luând în considerare celelalte elemente necesare procesului de construcție – planificare/construcție/monitorizare, la care se adaugă materiile prime utilizate – poate fi calculat efortul necesar exprimat în ore de persoană sau persoane pe zi. Respectiv, ne vom axa pe un astfel de calcul și analiza acestuia. În urma analizei, poate fi obținut un model conceptual pentru planificarea și realizarea planului ambițios de construire a fortificației de la Horodca Mică. În cadrul acestui model, poate fi realizată evaluarea resurselor umane și naturale și a timpului necesar pentru ridicarea unor astfel de structuri, iar modelul obținut poate furniza ulterior anumiți indici care pot fi utilizați la un alt nivel.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

Cercetări de suprafață la situl arheologic din epoca fierului de la Hîrtopul Mic (r-nul Criuleni)*

Aurel ZANOCI 0000-0002-3236-7582
Dumitru CONDREA 0000-0001-9799-7756

Primele mențiuni ale sitului le întâlnim la Ion Hîncu (1992, 1993), care, în anul 1980, a realizat cercetări de suprafață în preajma satului Hîrtopul Mic. Plecând de la toponimia locală – *Cetățuie* –, autorul a presupus existența la nord-vest de sat a unei fortificații, ale cărei vestigii, la momentul perieghezelor, nu mai erau vizibile la suprafața solului. Însă a reușit să colecteze mai multe fragmente de ceramică, pe baza cărora a atribuit așezarea culturii getice. Ulterior, situl a fost menționat în mai multe repertorii fie ca fortificație (Arnăut 2003, 222; Haheu 2008, 71), fie ca așezare deschisă (Levinschi 2015, 178), iar nivelul de documentare nu depășea informația inițială (I. Hîncu). Începând cu anul 2013, pe unele imagini satelitare (Google Earth) a putut fi observată o anomalie circulară, care, ca loc al amplasării, coincidea cu situl menționat de I. Hîncu. Aceste date au facilitat noi cercetări de suprafață, realizate de echipa Agenției Naționale Arheologice în anul 2021, ale căror rezultate au rămas însă inedite. Iar în martie 2025, cercetările de suprafață au fost reluate de către echipa Centrului de Arheologie „Ion Niculiță".

Fortificația se află în locul numit de băștinași *Cetățuia*, amplasat la cca 1,0 km spre vest de la marginea de nord-est a satului Hîrtopul Mic și la cca 1,1 km spre sud de valea râulețului Șăbana, și ocupă culmea unui deal cu altitudinea absolută de cca 236 m. Incinta cetății, de formă cvasicirculară, cu dimensiunile de 68×77 m, este înconjurată cu un „val", în prezent puternic aplatizat, al cărui contur poate fi observat grație prezenței unui strat de arsură de culoare cărămizie, cu lățimea de cca 7,0-8,0 m. Pe alocuri, vestigiile „valului" au o înălțime ce nu depășește 0,2-0,3 m, iar șanțul adiacent, abia vizibil, are o deschidere în partea

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

superioară de cca 6,0-7,0 m. Ca urmare a cercetărilor de suprafață din incinta fortificației, au fost recuperate 148 de fragmente de ceramică modelată cu mâna și 10 fragmente de amfore grecești. Categoria ceramicii lucrate cu mâna este reprezentată de fragmente de la străchini, precum și de la diferite tipuri de oale cu decor în relief. Acestea, conform particularităților, se încadrează în sortimentul de recipiente caracteristice culturii getice.

De asemenea, în urma perieghezelor, s-a constatat că incinta fortificată a fost înconjurată de o așezare deschisă. Aceasta se extinde, mai ales, în partea de nord-vest a platoului, ajungând până la marginea râpei, în prezent împădurită, numită de localnici *Râpa Cetățuii*, pe fundul căreia curge un pârâu, afluent al Șăbanei. Așezarea, cu o arie de cca 4 ha, ocupă o pantă ușor înclinată cu expoziție estică. Pe suprafața ei au fost descoperite: o rondelă lucrată din peretele unei amfore, cca 340 de fragmente de ceramică modelată cu mâna, similară celei din *Cetățuie*, precum și cinci fragmente de la amfore grecești.

O situație similară – fortificație cu așezare deschisă adiacentă – este atestată la cca 3,5 km spre sud-est, la marginea satului Hîrtopul Mare, dar și în alte regiuni populate de comunitățile culturii getice din sec. IV-III a. Chr. Astfel, cercetările viitoare de la Hîrtopul Mic vor oferi bune perspective în procesul de studiere a organizării teritoriului la comunitățile sedentare din această perioadă.

Noi descoperiri de materiale amforice în siturile de epoca fierului din regiunea de silvostepă a spațiului pruto-nistrean*

Natalia MATEEVICI 0000-0002-4660-9781
Dumitru CONDREA 0000-0001-9799-7756
Sergiu SERBINOV 0000-0001-6163-1111

Echipa Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" a efectuat la sfârșitul anului 2024 și începutul lui 2025 mai multe periegheze în bazinele râurilor Işnovăț, Răcătău, Bâc și Răut, rezultatul cărora a fost documentarea în baza artefactelor descoperite a 15 situri atribuite culturii getice din zona localităților Suruceni, Dănceni, Hansca, Horodiște (r-nul Călărași), Hârtopul Mic, Isacova ș.a. De rând cu ceramica confecționată cu mâna, cealaltă categorie de artefacte ceramice, colectate din teritoriile siturilor, o constituie fragmentele de amfore grecești. Adițional, în fondurile Muzeului de Antichități „Tudor Arnăut" (Universitatea de Stat din Moldova) s-a depistat un număr de fragmente de amfore provenite din cercetările de suprafață realizate sub conducerea profesorului Ion Niculiță în 1973 la Isacova „Cetățuie" și în 1978 la diferite situri din Suruceni.

În urma cercetărilor perieghetice, menționate mai sus, lotul amforic documentat însumează 173 de fragmente, dintre care pentru 153 a putut fi realizată o identificare a centrelor de producție grecești, cel puțin la nivel regional. Majoritatea constituie fragmente amorfe, care nu pot oferi o informație mai detaliată privind tipologia și datarea acestui tip de recipiente, dar, în cele mai bune cazuri, putem prezenta centrele lor de producere și export.

Predominarea cantitativă a amforelor de Thasos (39,6%) și Heracleea Pontica (30,5%) în materialul colectat reprezintă tabloul real al importurilor amforice în siturile getice din sec. IV-III a. Chr. În această

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

privință, situl de la Isacova „Cetățuie" („La Suruceanu") contrastează cu restul lotului cercetat, pe lângă 10 fragmente de Heracleea Pontica și patru de Sinope, conținând 23 de fragmente de amfore cu pasta bogată în mică, caracteristică centrelor de producție mediteraneene, dar deosebită de cea de Thasos și ale altor polisuri cunoscute din regiune. Tot din situl dat provine o buză de amforă recoltată în 1973, din pastă zgrunțuroasă cu degresant compus din nisip granular măștcat, cu incluziuni semnificative de cuarțit maroniu și mai rar alb mat, de origine pontică.

În baza analizei lotului de fragmente amforice, putem afirma, în virtutea datărilor amforice existente că funcționarea acestor așezări poate fi încadrată în sec. IV și prima jumătate a sec. III a. Chr. Prezența în lot a fragmentelor amforice de Mende, Chios, tip Murighiol, oferă încadrarea cronologică, în linii generale, cuprinsă între primul și al treilea sfert ale sec. IV a. Chr., această perioadă fiind cea de export a mărfurilor grecești ale centrelor menționate, în regiunile nord-vest pontice. Exporturile amforice din Thasos, Heracleea Pontica, Sinope, Chersones au o încadrare cronologică mai largă, doar că prezența acestora este atestată și până la mijlocul sec. III a. Chr.

În sec. IV-III a. Chr., a fost semnalată o creștere demografică semnificativă, în raport cu perioada precedentă, înregistrată de populațiile culturii getice din spațiul dintre Prut și Nistru. Rezultatele cercetării de față aduc un argument în plus că paralel cu această transformare a avut loc și o serie de schimbări în cultura materială a acestora, nu în ultimul rând, creșterea cantitativă a vaselor de import grecești, în special, a recipientelor amforice. Aceste schimbări reflectă evoluția atât cantitativă, cât și calitativă, a relațiilor comerciale greco-barbare.

Note privind fibulele de schemă tracică din microzona Hansca (raionul Ialoveni, Republica Moldova)*

Mihail BĂȚ 0000-0001-6642-2888
Sergiu SERBINOV 0000-0001-6163-1111

Prezența fibulelor de schemă tracică în siturile celei de-a doua vârste a fierului din silvostepa spațiului pruto-nistrean rămâne deocamdată o manifestare insolită în raport cu alte categorii de piese vestimentare vehiculate în acest interval cronologic. Faptul că în unele cazuri s-a recuperat câte un singur exemplar, reflectă mai degrabă stadiul cercetării, decât raritatea acestor descoperiri, bine-cunoscute în spațiul carpato-balcanic. Răspândirea acestui model de broșă în regiune este relevată de o serie de descoperiri, ce provin din bazinele hidrografice ale râurilor Răut și Cogâlnic, precum cele de la Butuceni, Mașcăuți „Poiana Ciucului", Horodca Mică**, Stolniceni „Cetate" și Hansca „Limbari-Căprăria". Dintre acestea, majoritatea pieselor sunt găsite fortuit sau au fost asociate unor contexte de habitat. Totodată, trebuie să menționăm faptul că cele din situl de la Stolniceni „Cetate" au fost recuperate din contexte funerare.

Revenind la tema comunicării, vom remarca că cele două piese de la Hansca „Limbari-Căprăria" au fost descoperite la începutul anilor '80 ai secolului trecut, în contextul campaniilor de săpături coordonate de profesorul Ion Niculiță. Dacă prima broșă a fost publicată la scurt timp după descoperire***, atunci cea de-a doua piesă a rămas necunos-

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

** Informația despre descoperirea de la Horodca ne-a fost oferită cu generozitate de arheologul Octavian Munteanu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

*** Piesa a devenit cunoscută publicului sub apelativul – fibula de la Hansca „Pidașca". Recent, profesorul Gheorghe Postică a propus juxtapunerea mai multor locații arheologice din valea Botnișoarei într-un singur sit cu mai multe perioade de ocupare – Hansca „Limbari-Căprăria". Anterior, spațiul acestui sit era divizată în șase zone diferite, printre care și punctele „Pidașca" și „Limbari-Căprăria"

cută publicului cercetător, fiind menționată doar în raportul de săpătură, rămas inedit. Ambele piese sunt păstrate în colecțiile Muzeului de Antichități „Tudor Arnăut" al Universității de Stat din Moldova. Comunicarea noastră va releva caracteristicele morfologice și morfometrice ale broșelor descoperite în situl de la Hansca „Limbari-Căprăria". Totodată, analiza va releva poziționarea acestor descoperiri într-un cadru supraregional al răspândirii unei mode pe parcursul secolului IV a. Chr. și începutul celui următor.

Cu privire la data de început a culturii Zarubincy*

Vasile IARMULSCHI 0000-0002-9013-1973

După cum o dovedesc descoperirile arheologice realizate până în prezent, începând cu a doua jumătate a secolului III a. Chr., în regiunea Niprului Superior și Mijlociu au avut loc un șir de transformări de ordin economic, social și cultural. Ca urmare a acestor procese s-a constituit cultura Zarubincy.

Printre problemele importante ridicate de vestigiile de tip Zarubincy un loc aparte îl ocupă cronologia și periodizarea acesteia. În cadrul comunicării noastre dorim să supunem discuții doar un mic aspect legat de această problematică. Și anume cel ce ține de data de început a acesteia. Este important de precizat că există două opinii referitoare la acest subiect. Unii cercetători, printre care îi amintim pe M.B. Šukin și V.E. Eremenko, plasează începutul culturii în LT C1b, respectiv în ultimul sfert al sec. III a. Chr. Alți arheologi, cum ar fi K.V. Kasprova, dimpotrivă consideră că limita cronologică inferioară a culturii trebuie fixată în LT C2, ceea ce în cronologia absolută ar corespunde primului sfert al. secolului II a. Chr.

Judecând după datarea pieselor cu o relevanță cronologică deosebită (fragmente de amfore elenistice, fibule, paftale), descoperite până în prezent în mediul culturii Zarubincy, credem că data de început a acesteia trebuie plasată în LT C2.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

Castrul de la *Potaissa*-Turda în vremea „împăraților-soldați" (anii 235 - evacuarea aureliană)

Dan MATEI

Fără dubiu, castrul legionar de la Turda (jud. Cluj, România) – *Potaissa* (*Dacia Porolissensis*), constituie cel mai intens cercetat castru din cuprinsul României, și ca o consecință dar și prin publicații numeroase, cel mai mult cunoscut. Supravegherile arheologice din anii 1950-1952, 1957, o cercetare arheologică din anul 1958, săpăturile de salvare care au ajuns să fie sistematice efectuate anual între anii 1971-2017, o cercetare non-invazivă în anul 2018, sondaje în anul 2019, săpături și supravegheri între anii 2019-2024 (ocazionate de implementarea proiectilului „Restaurarea, punerea în valoare și introducerea în circuitul turistic a Castrului legiunii V Macedonica, Potaissa-Turda"), au făcut ca blocul informațional asupra acestui castru să fie unul semnificativ pentru diferite aspecte ale cercetării.

Este cazul și pentru aspecte sau diferite fenomene manifestate (cu deosebire) în epoca „împăraților-soldați" / „anarhiei militare" / *Soldatenkaiserzeit* /„barracks-emperors" (intervalul cuprins între anul 235 și evacuarea aureliană efectuată cel mai târziu în 275, în cazul provinciei *Dacia*).

Fenomene specifice ale acestei perioade cum sunt blocările de porți (deseori utilizând *spolia*), intervenții de întărire la turnurile porților și la incintă (frecvent cu *spolia*, multe cu caracter funerar), constituirea unor depozite de metal vechi în vederea reciclării, sunt reprezentate și prin descoperiri efectuate la castrul potaissens. Aceste descoperiri contribuie întru o mai bună cunoaștere a fenomenelor respective la nivelul general al vieții castrense dacice pentru perioada de după 235.

Orizontul epigrafic al perioadei în speță, obținut din descoperirile în cadrul săpăturilor arheologice (mai cu seamă două inscripții aduse la lumină în *thermae*) și coroborat cu mai vechile descoperiri din cuprinsul respectiv din afara castrului, constituie un aport aparte la mai buna cunoaștere a *res militares* din provincia noastră.

Prin numărul mare de monede recoltate în cadru controlat, studiul circulației monetare poate fi efectuat la mai mare anvergură și cu

acurateţea dorită. Este de asemenea cazul şi a altei categorii de material cu putere de datare – fibulele.

Iar cercetările extinse sau care măcar au depăşit o fază de debut, asupra a diferite structuri interior castrense, au putut învedera modul cum se construia în epoca „împăraţilor-soldaţi".

Toate acestea însumate, dar firesc nu numai ele, ar trebuie să îmboldească la continuarea cercetărilor pe mai departe (şi) în castru (cele sistematice se derulează acum în *canabae*), punerea rezultatelor existente şi viitoare în relaţie cu descoperiri efectuate la alte castre dacice cât şi cu descoperiri la castrele transfluviale din *Germania Superior* şi *Raetia* (arealul *agri decumates*). Căci acestea din urmă se constituie în cele mai potrivite pentru comparaţii/analogizări cu cele dacice, cu câştiguri informaţionale reciproce atunci când comparaţiile şi analogizările se efectuează în mod valid, fără vreo anumită forţare.

În sfârşit, cantitatea de informaţie existentă la acest moment despre castrul de la *Potaissa* în perioada „împăraţilor-soldaţi" dar şi în cele anterioare, a dovedit concret ce înseamnă o cercetare stăruitoare. Nu rămâne decât ca ea să fie aplicată şi altor cât mai multe castre dacice.

Evaluarea solului din șanțul Valului lui Traian de Sus, sectorul Satul Nou (r-nul Cimișlia). Campania anului 2023*

Tatiana NAGACEVSCHI 0000-0002-2897-4785
Vitalie SOCHIRCĂ 0000-0003-3924-2253
Sergiu MATVEEV 0000-0001-8515-2852
Vlad VORNIC 0000-0003-2796-7716

În vara anului 2023, cu ocazia construcției unei linii de fibră optică, pe sectorul Satul Nou (r-nul Cimișlia) al Valului lui Traian de Sus (VTS) a fost efectuat un sondaj arheologic, cu dimensiunile de 2×16 m. În microzona respectivă valul propriu-zis al fortificației liniare este complet aplatizat și suprapus de un drum de țară, iar șanțul adiacent, aflat la nord de val, este totalmente umplut cu pământ.

Cercetărilor pedologice a fost supus solul prelevat din șanțul VTS (Profilul 1) (fig. 1) și din peretele lateral al sondajului cu prezență morfologică naturală cernoziom tipic moderat humifer lutos (Profilul 2). Analizele pedologice ale probelor de sol colectate, au fost realizate în laboratoarele Facultății de Biologie și Geoștiințe a Universității de Stat din Moldova.

Metodele de analiză utilizate în determinarea parametrilor chimici și fizici ai solului au fost următoarele: humusul – prin metoda I.V. Tiurin, cu modificarea de V.N. Simakov; componența granulometrică – prin metoda pipetei după N.A. Kacinskii; densitatea fazei solide – prin metoda Petinov; $CaCO_3$ – prin metoda gazovolumetrică, pH – cu PH-metru.

Parametrii fizici și chimici ai solului din șanțul VTS (tab. 1), în comparație cu cei a profilului integru 2 (tab. 2), demonstrează o inversare a solului de la suprafață la adâncimea de 200-340 cm. Evaluând parametrii fizici și chimici ai solului din șanț și profil al stratului 0-50 cm,

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

practic nu se depistează mari schimbări, parametrii demonstrându-ne că, în timp, datorită proceselor naturale dar și antropice de nivelare, procesul pedogenetic revine la normalitate.

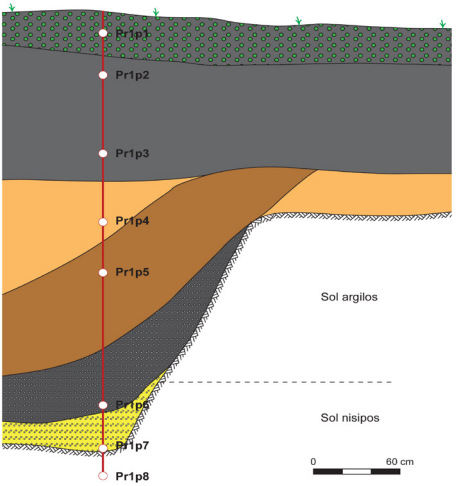

Fig. 1. Sectorul de profil al șanțului VTS cu locurile de prelevare a probelor.

Adâncimea, cm	Densitatea fazei solide, gr/cm³	Componența granulometrică, %					Humus, %	$C_{org.}$, %	$CaCO_3$ %	pH
		< 0,01 mm (argilă fizică)	> 0,01 mm (nisip fizic)	< 0,001 mm (argilă)	0,05-0,001 mm (praf)	1-0,05 mm (nisip)				
10-20	2,57	34,05	65,95	16,90	33,97	49,13	3,46	2,01	9,59	6,90
50-60	2,58	39,96	60,04	18,61	33,11	48,28	2,93	1,70	9,58	6,90
110-120	2,61	28,58	71,42	14,82	27,36	57,82	2,13	1,24	10,95	7,60
160-170	2,63	34,20	65,80	21,68	27,45	50,87	1,60	0,93	14,80	7,80
200-210	2,53	33,28	66,72	13,27	30,32	56,41	1,07	0,62	12,20	7,60
300-310	2,59	27,31	72,69	14,11	22,10	63,79	1,07	0,62	12,60	7,90
340-350	2,63	23,79	76,21	14,62	21,35	64,03	1,33	0,77	10,60	7,80
355	2,64	8,80	91,20	3,76	9,00	87,24	0,53	0,31	8,50	7,30

Tab. 1. Parametrii fizici și chimici ai solului din șanțul VTS, sectorul Satul Nou, campania 2023, profilul 1.

În orizonturile subiacente se observă însă o abatere de la normal. În stratul de sol din șanț, la adâncimea de 200-310 cm și de 350 cm, unde roca prezentă practic nisip 87,24%, prezența carbonului organic alcătuiește 0,77-0,31%. Aceasta în condiții anairobe, lipsa masei vegetale și a procesului de humificare.

Prezența carbonaților, pe tot profilul de sol, cu diminuare a parametrilor în stratul 200-310 cm, de asemenea demonstrează originea solului de la aceaste adâncimi provine din straturile superioare.

Carbonații ($CaCO_3$) din sol se caracterizează cu solubilitate și migrare pe profil, cât și dependența pH soluției solului de conținutul lor în sol, datorită acestui proces și se poate de lămurit alcalinitatea pe tot profilul șanțului de (pH 6,90-7,90) în comparație cu slab alcalin (6-7) la profilul 2 integru.

Parametrii fizici demonstrează la fel că originea solului de la baza șanțului (350 cm) este din straturile de la suprafață. Din punct de vedere pedogenetic, se cunoaște că partea organică a solului depinde de masa vegetală și poate fi modificată odată cu schimbarea tipului de biocenoză, pe când partea minerală adică textura solului rămâne stabilă. Dacă comparăm conținutul de praf, nisip și argilă, cât și densitatea fazei solide, care este funcție a acestora de la baza șanțului (300-350 cm), atunci corespunzător parametrii acestora sunt practic similari cu cei din straturile superioare ale profilului 2.

Adâncimea, cm	**Densitatea fazei solide, gr/cm³**	**Componența granulometrică, %**					**Humus, %**	**$C_{org.}$, %**	**$CaCO_3$ %**	**pH**
		< 0,01 mm (argilă fizică)	> 0,01 mm (nisip fizic)	< 0,001 mm (argilă)	0,05-0,001 mm (praf)	1-0,05 mm (nisip)				
0-30	2,58	39,66	60,34	21,49	31,15	45,36	3,46	2,01	9,33	7,05
30-50	2,59	35,98	64,02	17,76	30,57	51,67	2,66	1,55	-	6,50
50-70	2,60	31,57	68,43	19,84	27,39	52,71	2,66	1,55	-	6,00
70-90	2,61	31,46	68,54	21,56	26,49	51,95	2,13	1,24	5,90	6,50
100-110	2,64	32,91	67,09	18,95	31,14	49,91	1,66	0,96	12,56	7,20
110-120	2,66	33,70	66,30	20,95	30,41	48,74	0,80	0,46	13,94	7,60

Tab. 2. Parametrii fizici și chimici ai solului din șanțul VTS, sectorul Satul Nou, campania 2023, profilul 2.

În *concluzie* se poate de afirmat că originea solului din șanț este locală; adâncimea șanțului inițială, după rezultatele cercetărilor pedologice, a fost de 340-350 cm de la nivelul actual de călcare; în timp, procesul erozional, atât hidric cât și eolian, și procesele antropice de nivelare au împlut șanțul cu solul de pe val, care provenea din săpătura șanțului; în urma nivelărilor naturale și antropice, în timp, stratul superior (0-50 cm) a revenit la pedogeneza normală.

Aspecte pedologice ale sitului Ecaterinovca–Ialpugeni–*Valea Jeparului* (r-nul Cimișlia). Campania anului 2024*

Tatiana NAGACEVSCHI 0000-0002-2897-4785
Vitalie SOCHIRCĂ 0000-0003-3924-2253
Sergiu MATVEEV 0000-0001-8515-2852
Vlad VORNIC 0000-0003-2796-7716

În toamna anului 2024 au fost efectuate cercetări de teren la obiectivul arheologic Ecaterinovca–Ialpugeni–*Valea Jeparului.* Situl respectiv a fost descoperit în anul 2016 și reprezintă o așezare cu resturi de locuire din perioada migrației goților (sec. IV p. Chr.) și evul mediu târziu (sec. XVIII), fiind, localizat pe *Valea Jeparului,* numită și *Valea Ecaterinovca*, la hotarul moșiilor satelor Ecaterinovca și Ialpugeni. Specificul așezării constă în extinderea ei atât la nord, cât și la sud de Valul lui Traian de Sus (VTS), fiind singurul sit de acest fel, cunoscut până în prezent, care se suprapune cu fortificația liniară. Sondajul arheologic, cu dimensiunile de 2×16 m, a fost executat pe sectorul șanțului aferent valului propriu-zis, care este astăzi complet nivelat (fig. 1).

Cercetările pedologice ale probelor de sol, colectate din profilul șanțului VTS (Profilul 1), au fost realizate în laboratoarele Facultății de Biologie și Geoștiințe a Universității de Stat din Moldova.

Metodele de analiză utilizate în determinarea parametrilor solului: humusul – prin metoda I.V. Tiurin, cu modificarea de V.N. Simakov; componența granulometrică – prin metoda pipetei după N.A. Kacinskii; densitatea fazei solide – prin metoda Petinov; $CaCO_3$ – prin metoda gazovolumetrică, pH – cu PH-metru.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

Fig. 1. Profilul șanțului VTS.

Adâncimea, cm	Densitatea fazei solide, gr/cm^3	Componența granulometrică, %					Humus, %	$C_{org.}$, %	$CaCO_3$ %	pH
		< 0,01 mm (argilă fizică)	> 0,01 mm (nisip fizic)	< 0,001 mm (argilă)	0,05-0,001 mm (praf)	1-0,05 mm (nisip)				
0-10	2,60	45,69	54,31	29,32	51,74	18,74	3,46	2,00	11,10	7,76
10-20	2,59	45,89	54,11	28,90	46,59	24,51	3,46	2,00	9,39	7,77
20-30	2,60	52,55	47,45	29,68	50,57	19,75	4,26	2,47	10,24	8,69
50-60	2,61	50,54	49,46	33,88	43,35	22,77	3,19	6,85	5,97	7,85
70-80	2,57	48,73	51,27	29,04	49,77	22,23	4,26	2,47	9,39	3,14
100-110	2,56	49,13	50,87	29,09	50,66	20,25	4,26	2,47	10,67	7,74
130-140	2,57	54,73	45,27	34,15	49,91	15,94	3,19	1,85	11,94	7,45
180-190	2,65	55,48	44,52	35,28	46,77	17,95	1,86	1,08	12,07	7,51
230-240	2,68	57,35	42,65	34,62	54,48	10,90	1,86	1,08	12,80	7,70
260-280	2,68	54,25	45,74	35,32	55,11	9,57	1,86	1,08	6,83	7,89
300	2,72	36,64	63,36	23,22	31,49	45,29	0,53	0,20	15,79	8,11

Tab. 1. Caracteristicile fizico-chimice ale solului din șanțul VTS în limita sitului Ecaterinovca–Ialpugeni–Valea Jeparului, campania 2024.

Rezultatele analizelor fizico-chimice ale solului din șanț (tab. 1) reflectă o stratificare a profilului de sol și, comparativ cu cele ale profilului integru (tab. 2), demonstrează o inversare a solului de la suprafață până la adâncimea de 300 cm:

- stratul cu adâncimea de 0-50 cm are practic aceiași parametri ca și profilul martor, fără mari schimbări; deci, în timp, datorită proceselor naturale de eroziune și celor antropice de nivelare, procesul pedogenetic a revent la normalitate;

- stratul cu adâncimea de 70-180 cm are parametrii necorespunzători unui profil integru. Densitatea fazei solide (2,56-2,57gr/cm^3) și conținutul ridicat de humus (3,19-4,26%) sunt caracteristici stratului de 0-50 cm pentru cernoziomul tipic slab humifer; așadar, solul stratului dat corespunde orizontului superior al profilului integru, fapt dovedit și de componența granulometrică;

- stratul cu adâncimea de 180-280 cm are originea solului profilului integru de la adâncimea de 70 cm, adică a orizonturilor subiacente. Roca de la baza șanțului de la adâncimea de 300 cm este un lut nisipos, cu un conținut de 45% de nisip, față de 9-24% de nisip a întregului profil, având corespunzător un conținut mic de argilă.

Adâncimea, cm	Densitatea fazei solide, gr/cm^3	Componența granulometrică, %					Humus, %	$C_{org.}$, %	$CaCO_3$ %	pH
		< 0,01 mm (argilă fizică)	> 0,01 mm (nisip fizic)	< 0,001 mm (argilă fină)	0,05-0,001 mm (praf)	1-0,05 mm (nisip)				
0-15	2,61	49,48	48,52	30,63	45,90	23,47	3,19	1,85	8,68	7,69
15-25	2,62	49,37	50,63	30,22	48,63	21,15	3,19	1,85	10,86	7,70
25-50	2,60	51,69	48,31	30,48	49,63	19,89	3,19	1,85	9,55	7,59
50-70	2,63	56,15	43,85	35,17	49,65	15,18	2,66	1,54	4,34	7,45
70-100	2,67	56,11	43,89	35,05	49,83	15,12	2,45	1,42	11,29	8,13
100-110	2,70	55,17	44,83	34,43	52,38	13,19	0,16	0,09	12,23	8,16

Tab. 2. Caracteristicile fizico-chimice ale cernoziomului tipic slabhumifer luto-argilos, Ecaterinovca–Ialpugeni–Valea Jeparului, campania 2024.

Concluzii. Solul din șanțul VTS are origine locală, provenită din solul săpăturii fortificației liniare, care, în timp, prin procesul de eroziune, a împlut șanțul. Adâncimea maximă a șanțului a fost de cca 300 cm de la nivelul actual de călcare. Stratul cu adâncimea de 0-50 cm, datorită proceselor naturale de eroziune și celor antropice de nivelare în timp, are procesul pedogenetic revenit la normalitate.

Pinteni din perioada antică și medievală descoperiți în spațiul pruto-nistrean*

Gheorghe POSTICĂ 0000-0002-2609-1575
Ion TENTIUC 0000-0002-3126-6499

În perioada antică și medievală pintenii au fost un accesoriu important al echipamentului militar al călărețului. Descoperirea acestor piese în așezări deschise, necropole sau cetăți, permite datarea mult mai exactă a siturilor, iar descoperirile de acest gen în cadrul mormintelor, oferă informații importante despre statutul social al purtătorului acestora.

Comparativ cu alte regiuni, în spațiul carpato-nistrean pintenii se întâlnesc relativ rar, fapt care a condus la acreditată ideii „arealului lipsit de pinteni" (Madgearu 1994; Cosma 2004-2005), excepție fiind doar unele insulițe din nordul acestui teritoriu.

Analiza descoperirilor din ultimele decenii din spațiul pruto-nistrean evidențiază cel puțin 19 pinteni, dintre care trei piese sunt atribuite perioadei antice, iar celelalte perioadei medievale.

Din perioada antică datează doi pintenii de la Mana (r-nul Orhei) și unul de la Budești (mun. Criuleni). Cei mai timpurii sunt pintenii de la Mana, descoperiți într-un mormânt de incinerație datat în secolele II-I a. Chr. Acestea sunt din fier, de formă semicirculară, realizate din bare circulare în secțiune, ușor lățite, cu doi butoni circulari la capete.

Din secolele III-IV p. Chr. datează pintenul din fier de formă semicirculară, descoperit în necropola de la Budești, acesta fiind prevăzut la capăt cu un spin de formă conică.

Din secolele VIII-X datează opt pinteni din fier, descoperiți în cetățile de la Revno (1 piesă + un fragment), Dobrinăuți (reg. Cernăuți) (2 piese), Ruhotin (reg. Hotin) (2 piese) și Alcedar (r-nul Șoldanești) (o piesă + un fragment).

* Cercetare realizată în cadrul subprogramului 18.01.01 „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală" la Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

La Revno și Dobrinăuți au fost descoperiți pinteni cu brațe semicirculare, prevăzute la extremități cu cârlige întoarse spre exterior, iar pe partea bombată a arcului cu un spin ascuțit, pe baza căruia obiectele sunt datate în secolul al X-lea. Un alt pinten cu spin ascuțit de la Dobrinăuți are capetele brațelor turtite, prevăzute cu câte două orificii pentru prindere. Pintenul de la Alcedar are brațele semicirculare cu un spin alungit de formă romboidală atașat prin orificiu de mijlocul arcuit al piesei, care este atribut perioadei de până la secolul al X-lea, posibil în secolul IX sau VIII-IX.

În legătură cu pintenii medievali timpurii este menționat că în secolul VI - începutul secolului VIII aceștia erau de formă semicirculară-ovală cu spin atașat, care până la sfârșitul secolului al IX-lea avea o lungime relativ mică. În secolul al VIII-lea pintenii de formă semicirculară treptat au dispărut, locul lor fiind ocupat de pinteni în formă de „U". Totodată, începând cu sfârșitul secolului al IX-lea lungimea spinului a crescut substanțial devenind astfel, un element important de datare. Pintenii cu spinul scurt au fost utilizați o perioadă relativ îndelungată, din secolele VI/VII până spre începutul secolului al X-lea. Este posibil ca pintenul de la Alcedar să fi fost preluat din mediul franc precarolingian. Pornind de la faptul că acesta a fost descoperit într-un sit din secolul al X-lea, piesa respectivă o atribuim perioadei date. În așezarea deschisă de la Alcedar a fost găsit, de asemenea, fragmentul unui pinten, realizat bandă de fier cu lățimea de 2,3 cm, înzestrat cu doi spini de 0,8 cm lungime, aflați la distanța de 1,5 cm unul de altul. Se pare că pintenii de acest tip au apărut în Europa de Est în secolele IX-X, fiind imitații a pintenilor scandinavi.

Din secolele XI-XV în spațiul pruto-nistrean sunt cunoscuți opt pinteni, la Lencăuți (3), Cernica (1), Peribăcăuți (2) (reg. Cernăuți) și Hansca (2) (r-nul Ialoveni). Din a doua jumătate a secolului al XIII-lea intervin schimbări majore în construcția acestor piese de harnașament, pintenii cu spin fiind înlocuiți de pintenii cu rozetă.

Calificarea faptei de pătrundere în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic cu detectorul de metale și alte aparate de teledetecție*

Artur COTRUȚĂ 0000-0003-4082-0356

Fenomenul sustragerii bunurilor culturale mobile din siturile arheologice sau zonele cu potențial arheologic din Republica Moldova ia amploare în ultimii ani. Conform relatărilor specialiștilor în domeniul cultural, în majoritatea siturilor arheologice sunt depistate gropi și urme ale intervențiilor în sol, realizate cu instrumente de săpat.

În acest context, urmărind asigurarea protejării siturilor arheologice și a bunurilor arheologice mobile, Legea nr. 218 privind protejarea patrimoniului arheologic din 17.10.2010 stipulează faptul că aplicarea și exploatarea detectoarelor de metal și a altor mijloace de teledetecție, inclusiv și dronele, sunt accesibile doar în baza autorizațiilor eliberate de Ministerul Culturii (art. 5, alin. (18).

Urmare a abrogării recente a art. 199[5] „Accesul neautorizat cu detectoare de metale sau cu alte aparate de teledetecție și utilizarea lor în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic" din Codul penal, prin redactarea Legii nr. 136 din 06.06.2024, s-a complicat algoritmul de calificare a faptei. Actualmente, încadrarea juridică a faptelor de pătrundere cu detectoare de metale și aparate de teledetecție în siturile arheologice este mai dificil de realizat de către organele de anchetă la etapa urmării penale. În consecință, lacunele și coliziile legislative sunt utilizate de către apărători în tactica și strategia de apărare pe cauzele penale cu bunuri culturale de proveniență arheologică.

Cu toate acestea, pătrunderea cu detectoare de metale și aparate de teledetecție în siturile arheologice și zonele cu potențial arheologice urmează a fi calificate în funcție de scopul și intenția făptuitorului (art. 74 alin. (1) din Codul contravențional sau ca tentativa la una

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 ArHe „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică" în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță" (Universitatea de Stat din Moldova).

din infracțiunile indicate la art. 186, alin. (2^1) și art. 187 alin. (2^1) în Codul penal. În aceiași ordine de idei, trebuie să remarcăm că dronele la fel pot fi utilizate în calitate de instrument de pătrundere în zona de protecție a siturilor arheologice și a zonelor cu potențial arheologic. Conform scopului și a intenției făptuitorului, achiziția datelor cu ajutorul dronelor urmează a fi încadrate conform art. 74 alin. (1) din Codul contravențional sau pregătirea de infracțiune pentru una din infracțiunile specificate la art. 186, alin. (2^1) și art. 187 alin. (2^1) din Codul penal.

Prin urmare, subiectul abordat în comunicarea noastră necesită a fi analizat profund de către specialiștii din mai multe ramuri în dezvoltarea gândirii științifico-teoretice, pentru a asigura protecția bunurilor culturale de către instituțiile statutului din domeniul culturii și organele de drept.

SECȚIA
ISTORIE MEDIEVALĂ ŞI MODERNĂ

Scene din faptele, miracolele și parabolele lui Hristos în pictura murală din Moldova (secolul XV - începutul secolului al XVII-lea)

Emil DRAGNEV 0000-0001-6174-161X

Programul iconografic al naosurilor bisericilor moldovenești din vremea Sf. Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș, conține două cicluri obligatorii: *Pătimirile și Învierea lui Hristos* și *Dodecaortonul*. Primul ciclu este integral de inspirație evanghelică, al doilea, parțial (unele scene având surse apocrife sau/și post-evanghelice), ambele ne epuizând sursa respectivă. Scene ilustrând minunile și parabolele Mântuitorului, precum și alte episoade din viața sa înainte de *Pătimiri*, sunt cunoscute în arta monumentală din secolul al VI-lea (Sf. Serghie din Gaza, Sant'Apollinare Nuovo din Ravenna), iar primele cicluri se constituie către secolul al XII-lea (biserica mănăstirii Mântuitorului din Mirojsk, Pskov și catedrala din Monreale, Sicilia). Arta bizantino-balcanică din epoca paleologă a cunoscut de asemenea completări importante ale programelor iconografice, inspirate din textele evanghelice, constituind ciclul minunilor și învățăturilor. Aceste scene sunt introduse în naosurile ctitoriilor regelui Milutin al Serbiei (Maica Domnului Leviška din Prizren, Staro Nagorčino, Gračianića, Hilandar, Sf. Nichita din Čiučer), încadrate în ciclurile *Praznicelor* și *Pătimirilor*. Către mijlocul secolului al XIV-lea, aceste scene devin deosebit de multiple, constituind cicluri aparte, precum de exemplu la biserica Sf. Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeș, și mai ales la mănăstirea Dečani – necropola suveranilor sârbi. În pictura murală din Moldova, aceste scene le consemnăm la Sf. Nicolae din Rădăuți, unde ele apar în varii contexte, în navele laterale ale naosului.

Astfel, scena *Nunta din Cana Galileii*, este figurată într-un context de subiecte euharistice: *Filoxenia lui Avraam* și ilustrația la imnul liturgic *De Tine se bucură*, iar ca a *Discuției cu samariteanca la fântână*, într-un context hagiografic (*Duminica tuturor sfinților* și cei *Șapte tineri Macabei*). Contextul altor două scene: *Iisus și Zaheu*, și *Istoria lui Lot* (ca referință a învățăturii eshatologice hristice din Luc. 17.20-37), nu s-a păstrat. Înălțimea puțin sporită a bisericii Sf. Ilie din Suceava, comparativ cu alte ctitorii ștefaniene din aceiași vreme a permis introducerea unui ciclu suplimentar în zona mediană a naosului, conținând și câteva scene din faptele, minunile și parabolele lui Hristos: *Iisus întâmpinat de Zaheu, Pilda despre lepta văduvei, Tămăduirea soacrei lui Petru, Izgonirea negustorilor din templu, Iisus și samariteanca la fântână*. Repertoriul acestui ciclu se extinde în picturile bisericii de la Arbore, unde pentru prima dată apar în hemiciclul absidei altarului: *Chemarea lui Petru, Vindecarea soacrei lui Petru, Vindecarea fiului slujitorului domnesc, Chemarea lui Matei* și *Vindecarea fiicei lui Iair* și continuă în naos: mai multe scene de vindecări, *Înmulțirea miraculoasă a celor șapte pâini și pești* (în trei episoade), *Nunta din Cana Galileii.* Acest ciclu al faptelor, miracolelor și învățăturilor hristice este cel mai extins în pictura murală moldovenească până la mijlocul secolului al XVI-lea. În programele iconografice din epoca lui Petru Rareș, aceste scene nu mai apar ca completare la ciclurile *Praznicelor* și *Pătimirilor*, dar ilustrează unele duminici ale Învierii (eotinale): *Vindecarea paraliticului, Vindecarea orbului, Iisus și samariteanca* ș.a., precum în pronaosul de la Dobrovăț sau în hemiciclul absidei altarului de la Probota. În calitate de cicluri speciale, aceste scene vor fi grupate în picturile de la Sucevița și Dragomirna de la limita secolelor XVI-XVII.

Portretele votive ale voievozilor moldoveni la Muntele Athos (cazul catholiconului de la Dionisiu)

Maria DRAGNEV 0009-0006-0959-7095

Mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos, a beneficiat de ajutoare atât din partea voievozilor Țării Românești (în special a lui Neagoe Basarab), cât și a Moldovei. Cei din urmă încep să se implice în destinele acestei mănăstiri athonite după ce la 25 octombrie 1534, un incendiu devastator mistuie așezământul monahal. Egumenul Matei se adresează pentru ajutor domnului Moldovei – Petru Rareș, soția căruia, Elena Brancovici era sora văduvei binefăcătorului de odinioară a mănăstirii – Neagoe Basarab. Pe un epitaf donat mănăstirii „sale din nou construite" (P. Năsturel), pentru mântuirea sufletului donatorului – Petru Rareș, a părinților săi, a soției sale Elena și a fiilor săi Ilie, Ștefan Constantin și a fiicelor Chiajna și Ruxandra din 16 ianuarie 1645, apare certificarea actului de ctitorire a voievodului moldav. Biserica *Nașterii Sf. Ioan Botezătorul*, ridicată din temelie și pictată pe spezele lui Petru Rareș, a fost sfințită probabil în ultima lună a anului 1546 (P. Năsturel), la vreo două-trei luni după moartea sa. Picturile murale au fost realizate de unul dintre cei mai renumiți zugravi ai școlii cretane – Tzorzis, în 1546. Tabloul votiv este situat în registrul inferior al zidului cuprins între absida sudică și zidul vestic al naosului. Inscripția deasupra tabloului votiv îl indică pe Petru Rareș ca ctitor al acestei sfinte mănăstiri. Compoziția tabloului votiv diferă substanțial de tradiția moldovenească. Petru Rareș (figura suprascrisă), este reprezentat cu spatele la biserica cu cinci turle, ținută în mâini de fiii săi. În stânga bisericii, tânărul voievod este suprascris cu numele Ilie, iar cel din dreapta, surprinzător, apare cu numele Constantin. Petru Rareș într-adevăr a avut un fiu cu acest nume, el fiind reprezentat, copil, neîncoronat, cu inscripția respectivă, sub biserica susținută de frații săi. Astfel, primul Constantin apare prin confuzie, fiind de fapt al doilea ca vârstă fiu al voievodului – Ștefan. Tabloul votiv, ușor se extinde peste zidul vestic, pentru a face loc unei reprezentări feminine care, cu toate că suprascrierea nu s-a păstrat, nu poate fi altcineva decât Elena Brancovici. Cu toate că sunt menționate pe epitaful donat mănăstirii,

fiicele voievodului, Chiajna și Ruxandra nu apar în acest tablou votiv. Absența primei este explicabilă, provenind dintr-o căsătorie anterioară, ea trece din 1545 în familia soțului său, voievodul Țării Românești Mircea Ciobanu. Absența Ruxandrei este greu de explicat, ea născută în 1538, făcea parte din familia lui Petru Rareș la momentul pictării tabloului votiv, fiind de altfel prezentă la Probota (tablou votiv refăcut în timpul domniei lui Iliaș Rareș), alături de fratele său mai mic Constantin. Tipul coroanelor cu cinci fleuroane este similar celor din tabloul votiv de la Humor, vestimentația însă, nu se regăsește nici într-un tablou votiv din Moldova. Cu toate că se distanțează de practicile de reprezentare ale tablourilor votive din Moldova secolelor XV-XVI, cel de la Dionisiu conservă anumite trăsături portretistice ale lui Petru Rareș și ale Elenei Brancovici, probabil aduse la cunoștința zugravilor prin reprezentări de tipul acelui fragment de icoană cu portretul lui Petru Rareș cu unul dintre fiii săi (identificat de Tereza Sinigalia), păstrat, de asemenea, la mănăstirea Dionisiu.

Surse poloneze despre marii logofeți ai Moldovei din secolul al XVI-lea

Viorel DANDARA 0009-0007-5746-2053

Una din sursele polone ale timpului este „Kronika polska" a cronicarului polonez Marcin Bielski, care a participat la războaiele polonilor împotriva tătarilor, Țării Românești și Țării Moldovei, iar în calitate de martor ocular la aceste evenimente a expus cronologia acestora în cronica sa. Este cunoscut faptul că din „Kronika polska" renumitul cronicar moldovean Grigore Ureche s-a inspirat în scrierea „Letopisețului Țării Moldovei", menționând inclusiv și relațiile moldo-polone.

În comunicarea de față ne vom referi la unele evenimente referitoare la relațiile moldo-polone, începând cu omagiul de la Colomeea a lui Ștefan cel Mare față de regele polon Cazimir al IV-lea în momentul primejdiei iminente din partea otomanilor, conduși de Baiazid al II-lea, înregistrându-se o scurtă perioadă de cooperare moldo-polonă. Întreruperea acestei perioade a fost din cauza, că regele Ioan Albert își pune drept scop înlăturarea de la domnie a lui Ștefan cel Mare. M. Bielschi expune cu lux de amănunte încercările fețelor bisericești polone să convingă regele ca să refuze la aceasta intenție.

Ștefan cel Mare, de asemenea, întreprinde acțiuni de a stăvili ciocnirea militară cu regele polon trimițând o solie compusă din trei soli, care aveau misiunea să afle de la rege intențiile acestuia. Este cunoscut faptul că această solie, condusă de marele logofăt Ioan Tăutul, a fost întemnițată la Lvov. Totuși, în urma negocierilor moldo-polone în anul 1501 este încheiat tratatul de pace, care avea să se întrerupă la 1503, prin confruntarea moldo-polonă pentru Pocuția.

Perioada ce urmează se caracterizează prin tendința lui Bogdan al III-lea, urmașul lui Ștefan cel Mare, de a se înrudi cu suveranul polon, prin căsătoria cu principesa Elizabeta. Refuzul prințesei de a accepta căsătoria a provocat un nou conflict moldo-polon pentru Pocuția, inițiat de voievodul moldovean din 1506 până în 1510. Tratatul de pace încheiat între voievodul moldovean și regele polon la Camenița a fost intermediat de regele maghiar Vladislav. Semnarea tratatului de

pace a fost încheiat de solii a ungurilor, polonezilor și moldovenilor. În solia moldovenească au fost prezenți logofătul Toader, Isac, starostele de Roman, Ivancu și Petrică.

Un alt mare logofăt, menționat în sursele polone, a fost Daniil Trotușan, care participă la un complot organizat de marea boierime, la anul 1523, cu scopul de a înlătura domnul, iar în urma eșecului este nevoit să se retragă împreună cu alți boieri în Polonia. Acesta este menționat în sursa polonă la anul 1523, în care o solie moldovenească venită la regele polon Sigismund aduce mesajul lui Ștefăniță-Vodă, că iartă boierii fugari în afară de Șarpe Carabăț și marele logofăt.

Acel mare logofăt, nedorit de domn, nu este altcineva decât Trotușan. Un alt mare logofăt menționat în documentele polone este Toader Bubuiog, care cade în prizonierat la polonezi în urma campaniei nereușite a lui Petru Rareș împotriva Poloniei din anul 1531. Menționarea marelui logofăt Toader Bubuiog în documentul „Descriptio victoriae de Valachis in Augusto 1531", este legată de enumerarea elitei militare moldovenești a lui Petru Rareș, căzut în captivitate după bătăliile de la Gwozdziec și Obertyn.

Pe parcursul secolului unii dintre marii logofeți au fost menționați de către sursele documentare polone datorită faptului, că aceștia se implicau în mod direct sau indirect în determinarea cursului politic al țării.

Relațiile politice ale domnului Moldovei Bogdan Lăpușneanu (1568-1572) cu Polonia

Ion CHEPTENE 0000-0001-9443-2522

Domnia lui Bogdan Lăpușneanu (1568-1572) s-a desfășurat într-un context geopolitic complex, marcat de expansiunea influenței otomane și de competiția între marile puteri regionale. Studiul de față investighează relațiile politice dintre domnul Moldovei și Regatul Poloniei, concentrându-se pe principalele direcții diplomatice, alianțele strategice și conflictele din acea perioadă. În efortul de a menține echilibrul între marile centre de putere, Bogdan Lăpușneanu a oscilat între loialitatea față de Imperiul Otoman și apropierea de Polonia, într-o strategie menită să protejeze poziția politică a Moldovei și stabilitatea sa internă. O atenție specială este acordată relației cu regele Sigismund al II-lea August, dat fiind rolul semnificativ al Poloniei pentru politică externă a domnului. Se analizează, de asemenea, negocierile diplomatice inițiate de Lăpușneanu și implicarea marilor boieri moldoveni, ale căror interese divergente influențau decisiv orientarea externă a țării. În acest cadru, alianța moldo-polonă este examinată atât din perspectiva presiunilor exercitate de Poarta Otomană, cât și a obiectivelor politice poloneze în zonă.

Cronicile moldovenești ca surse pentru studiul unităților administrativ-teritoriale otomane din Țara Moldovei*

Igor BERCU 0000-0001-8227-028X

Studiul unităților administrativ-teritoriale otomane din Țara Moldovei este un domeniu complex, ce implică o analiză atentă a surselor istorice, pentru a înțelege organizarea administrativă și influența Imperiului Otoman asupra regiunii. Cronicile moldovenești, scrise de autori locali de-a lungul secolelor XVI-XVIII, reprezintă surse primare esențiale pentru cercetarea acestui subiect. Aceste lucrări istorice, în care sunt documentate evenimentele politice, sociale și militare din Țara Moldovei, sunt bogate în informații privind structura administrativă, teritoriile, precum și relațiile dintre domnitorii moldoveni și autoritățile otomane.

În acest context, cronicile moldovenești oferă o perspectivă valoroasă asupra modului în care Imperiul Otoman a impus un sistem administrativ specific pe teritoriul Țării Moldovei. Aceste surse permit identificarea și analiza unităților administrativ-teritoriale, care au fost integrate în cadrul sistemului otoman, inclusiv provincii, cetăți și orașe-cheie, care au fost influențate sau controlate direct de autoritățile otomane. Astfel, cronicile contribuie la înțelegerea modului în care unitățile administrativ-teritoriale otomane au fost adaptate sau modificate în funcție de contextul local, cultural și politic.

De asemenea, aceste lucrări istorice documentează prezența și funcționarea instituțiilor otomane pe teritoriul Țării Moldovei, cum ar fi *sancâkbeyi*-licurile și *beylerbeylik*-urile, sancțiunile administrative impuse de autoritățile otomane și interacțiunile cu conducătorii locali. În multe cazuri, cronicile moldovenești surprind conflictele între autoritățile otomane și cele moldovenești, precum și modul în care erau gestionate diversele teritorii, de la județe la orașe și regiuni strategice.

* Cercetarea realizată în cadrul subprogramului 01.04.02 CPCSRP „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”.

O importanță deosebită în acest studiu o reprezintă faptul că sursele cronicale sunt adesea complementare și aduc o varietate de perspective, uneori contradictorii, ce reflectă conflictele și negocierile dintre autoritățile otomane și cele moldovenești. Astfel, cronicile pot fi considerate un obiectiv de studiu în sine, oferind un cadru narativ care permite înțelegerea profundă a evoluției politice și administrative a Țării Moldovei sub influența otomană.

Studii preliminare privind istoria misterioasă a unui portret al Mariei (Lupu) Radziwiłł

Lilia ZABOLOTNAIA 0000-0001-9807-5809

Scopul și obiectivele acestui studiu este încercarea de a argumenta o presupunere anterioară (reflectată în publicațiile precedente), că istoria portretului celor două soții ale lui Janusz Radziwiłł, Katarzyna Potocka și Maria Lupu, realizat de pictorul Johann Schröter în 1646, are o origine ambiguă. Prima soție era nepoata domnului Ieremia Movilă, iar cea de-a doua era fiica domnului Vasile Lupu. În palatul din Vilno acest portret ocupa un loc aparte printre numeroase opere de artă. În prezent, renumitul dublu portret face parte din colecția Muzeului Național de Artă din Belarus (Minsk). În opinia noastră, bazată pe cercetările aprofundate, portretul are o istorie complet diferită. Îndrăznim să presupunem, că în faza inițială, portretul a fost gândit a fi unul ceremonial, reprezentându-l pe Janusz Radziwiłł alături de cele două soții. Ce la determinat să elimine ulterior imaginea sa de pe portret nu cunoaștem. Schițele desenului original al lui Janusz Radziwiłł, alături de ambele sale soții, pe care l-am căutat pe parcursul mai multor ani, a fost identificat în colecțiile Palatului Radziwiłł din Nieborów și Arkadia (una dintre filialele Muzeului Național din Varșovia), în urma unui stagiu de cercetare. Administrația muzeului și, personal, Maciej Radziwiłł (proprietarul acestei schițe) a permis cu amabilitate publicarea desenului autentic. Evitând interpretarea tradițională, descriptivă, cunoscută pe scară largă în literatura istorică și artistică, îndrăznim să presupunem că portretul supraviețuitor a fost reinterpretat de Johann Schröter la cererea (instrucțiunea) lui Janusz Radziwiłł după încheierea celei de-a doua căsătorii cu Maria (Lupu) Radziwiłł. Această opinie a fost pusă la îndoială și nu a avut o bază probatorie suficientă până când desenul-schiță a fost studiat cu atenție în detalii și comparat cu portretul. De asemenea, considerăm necesar să subliniem că cercetarea noastră este de natură istorică și nu pretinde a fi o analiză artistico-compozițională profesională. Accentul principal este pus pe studiul desenului – o operă de artă ca sursă istorică, deoarece poate fi citit în trei moduri care definesc trei perspective de abordare a conținuturilor: istoric, artistic și mental al epocii reflectate.

Influența crizei prețurilor din secolul al XVII-lea asupra relațiilor comerciale ale Țării Moldovei cu Imperiul Otoman și Europa Centrală

Mihai BURUNCIUC 0009-0002-8671-4989

Studiul își propune să investigheze impactul crizei prețurilor din secolul al XVII-lea asupra relațiilor comerciale ale Țării Moldovei cu două dintre cele mai importante zone de influență economică ale epocii: Imperiul Otoman și Europa Centrală. Criza prețurilor, parte a unui fenomen mai amplu cunoscut în literatura de specialitate drept „Revoluția prețurilor", a afectat în mod profund structurile economice și comerciale ale întregii Europe, iar efectele acesteia s-au resimțit și în spațiul românesc, inclusiv în Țara Moldovei.

În prima parte a lucrării sunt prezentate principalele cauze ale crizei: influxul de metale prețioase provenite din Lumea Nouă, scăderea productivității agricole, creșterea demografică, războaiele frecvente și disfuncționalitățile în sistemele fiscale ale marilor imperii europene. Acestea au contribuit la o inflație generalizată, la diminuarea puterii de cumpărare și la accentuarea instabilității în relațiile comerciale internaționale.

Țara Moldovei, integrată în sfera de influență a Imperiului Otoman, dar cu deschideri comerciale spre Polonia, Transilvania și Imperiul Habsburgic, a resimțit dublu presiunea acestor transformări. Exporturile tradiționale – vite, grâne, miere, ceară, piei – s-au confruntat cu variații de preț și cerere pe piețele de desfacere. În relația cu Imperiul Otoman, criza a redus temporar cererea pentru anumite bunuri, determinând o scădere a veniturilor negustorilor moldoveni și a capacității statului de a-și onora obligațiile fiscale. Totodată, administrația otomană a intervenit mai agresiv în controlul vamal și în impunerea de taxe, ceea ce a sporit povara economică asupra Moldovei.

În Europa Centrală efectele crizei s-au manifestat prin scăderea consumului și reorientarea rețelelor comerciale. Unele rute tradiționale care legau Moldova de Polonia sau Transilvania au fost afectate de instabilitatea politică și de creșterea costurilor de transport și securitate. Aceste

schimbări au determinat comercianții moldoveni să caute soluții alternative, inclusiv reconfigurarea traseelor comerciale sau adaptarea produselor exportate la noile realități ale pieței.

Un alt aspect abordat în comunicare este modul în care autoritățile moldovene au răspuns acestor provocări. Deși resursele administrative erau limitate, domnitorii și dregătorii locali au încercat să mențină stabilitatea economică prin stimularea târgurilor locale, protejarea intereselor negustorilor autohtoni și renegocierea unor termeni fiscali cu Poarta Otomană. Totuși, vulnerabilitatea structurală a economiei moldovene – bazată preponderent pe agricultură și exporturi brute – a limitat capacitatea de adaptare în fața unei crize sistemice.

Concluziile lucrării evidențiază faptul că, deși Moldova nu a fost un actor economic de prim rang în Europa secolului al XVII-lea, ea a fost profund integrată în dinamica regională și a fost afectată în mod direct de transformările macroeconomice europene. Lucrarea oferă astfel o perspectivă valoroasă asupra modului în care economiile periferice erau influențate de crizele centrelor de putere și contribuie la înțelegerea mai profundă a interdependenței economice în epoca premodernă.

Categoriile de epitafuri din Țara Moldovei (sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea)

Alina FELEA 0000-0002-7449-0001

Un epitaf (provine din limba greacă: ἐπιτάφιος - Epi-taphios, de la „deasupra, de-a lungul mormântului" – literalmente: „de pe lespede") este un text scurt ce onorează o persoană decedată, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală. Epitaful poate fi în versuri sau în proză, fiind considerat un monument al memoriei, de aceea orice componentă are valoare și semnificație deosebită. Cercetătorii le-au clasificat după diverse criterii și au încercat să-i stabilească o structură. Astfel, epitafurile din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea pot fi categorisite după: felul în care este reprezentată moartea (*moartea nivelatoare, moartea salvatoare, moartea dorită, moartea romantică, moartea văzută precum somn);* sistemul afirmării afectelor familiale (*moartea exemplară* – elogierea rudelor din perspectiva iubirii, devotamentului și respectului; elogierea personalităților politice prin precizarea funcțiilor deținute; elogierea personalităților culturale prin sublinierea calităților acestora; elogierea eroilor și *după atitudinile supraviețuitorilor* – atitudini reținute; acceptarea morții, refuzul morții persoanei iubite; regretul manifestat față de dispariția unui om politic sau de cultură; reflecții asupra propriei morți); modul în care apare sau nu exprimată credința în post existență (predominarea perspectivei religioase, manifestarea directă a credinței în Lumea de Dincolo; exprimarea acestei credințe prin formule literare și plastice metaforice; exprimarea perspectivei științifice față de moartea trupului). Totodată, pentru perioada cercetată, epitafurile mai pot fi clasificate după numeroase alte criterii: conform volumului informației (*epitafurile pot avea o formă scurtă, fiind constituit din două părți: cui îi este adresată și de la cine vine sau desfășurată sau și cine e înmormântat și a cui soție /soț / fiu / fiică este, sau alte date biografice ale celui răposat, sau o formă desfășurată*), epitafuri care au la bază un profund sentiment de afecțiune familială (*care pot fi grupate la rândul lor în două - prima, în care în calitate de transmițător de mesaj este supraviețuitorul, iar recepționar este decedatul, a doua, în*

care în calitate de mesager este decedatul, iar drept recepționar este ruda supraviețuitoare), conform formelor subiectului narațiunii epitafului, după genul decedatului, după vârsta decedatului etc. O altă categorie de epitafuri sunt cele care privesc nu numai o persoană, dar pe mai multe care sunt înhumate sub aceiași piatră. Astfel mormântul devine casă comună pentru rude, câteva generații etc.

Relațiile politice externe ale Țării Moldovei la începutul secolului al XVIII-lea (1700-1710)

Ion EREMIA 0000-0002-2007-9233

Negocierile de pace de la Karlowitz (1698-1699) au scos iarăși în evidență pretențiile poloneze referitoare la Moldova, pretenții care, din propriile interese, nu au fost însă susținute de austrieci. Le începutul secolului al XVIII-lea, marile state europene își redirecționează interesele politice externe: Imperiul Habsburgilor începea lupta pentru coroana spaniolă, Moscovia începea lupta pentru ieșirea la Marea Baltică, Polonia, cu toate că manifesta tendințe de ocupare a Moldovei, ieșise slăbită din războiul cu Poarta din ultimele decenii ale secolului al XVII-lea și nu mai avea forțe să realizeze pretențiile sale. În noua conjunctură politică externă, situația internă a Țării Moldovei, deși s-a îmbunătățit, rivalitățile dintre diferite facțiuni boierești nu au încetat. Nu a fost abandonată nici ideea înlăturării suzeranității otomane cu ajutorul Rusiei. Dar domnii au promovat o politică foarte atentă, îndeplinind întocmai poruncile sultanale. Spre exemplu, la 1700, Constantin Duca a refuzat să-i asigure solului rus Emilian Ucrainț ev călăuze și căruțe până la Kiev, deoarece Poarta permisese acest ajutor doar până la Soroca. Ulterior, la 1701, el se adresa țarului cu rugămintea de a fi primit în supușenie, rugăminte respinsă de Petru pe motiv că „este al sultanului". O mare daună aducea țărilor române rivalitatea dintre familia domnitoare a Cantemireștilior și Constantin Brâncoveanu, cu toate că la 1706 Antioh Cantemir semna la Focșani un tratat „de dragoste și vecinătate" cu domnul Țării Românești, hotarul dintre cele două state se stabilea pe râul Siret, „pe unde a fost de vac". Războiul nordic purtat de Rusia pentru obținerea ieșirii la Marea Baltică, până la un moment, nu a afectat Țara Moldovei. Dar, înfrângerea trupelor suedeze lângă Poltava (1709) și retragerea regelui Carol al XII-lea și a aliatului său, hatmanul Mazepa, în dreapta Nistrului, pe teritoriul raialei turcești de la Bender, au modificat substanțial situația politică a Moldovei. În atare situație, domnul Moldovei Mihai Racoviță a stabilit relații bune cu Petru I și chiar ar fi intenționat să fugă la ruși. Mihai Racoviță, aflând despre

intenția regelui suedez de a se stabili la Iași, îl anunța pe Petru I, că atunci când regele va veni, țarul să trimită „oaste pre taină sprintenă" pentru a-l prinde pe rege. De asemenea, îl informa pe țar despre pregătirile de război ale otomanilor și perspectiva unui conflict militar cu Poarta. Într-adevăr, relațiile ruso-otomane se înrăutățesc și în noiembrie 1710, Poarta declara război Rusiei. Prin această hotărâre a Porții, se deschidea o nouă filă în istoria politică a Țării Moldovei.

Basarabia între două sisteme economice: Politica comercial-vamală rusă și comerțul cu Imperiul Austriac (1812-1822)

Anastasia GUȚU 0009-0004-6224-4817

După anexarea Basarabiei de către Rusia în 1812, această regiune a devenit un spațiu de interferență între două sisteme economice distincte: cel al Imperiului Rus, caracterizat prin măsuri protecționiste în politica comercială și centralizare fiscală, și cel al Imperiului Austriac, marcat de dezvoltare industrială, o politică comerciale mai liberală și o rețea consolidată de piețe. Cercetarea de față cuprinde perioada 1812-1822, determinată de politica vamală duplicitară, la început prohibitivă influențată de tariful vamal din 1810, iar ulterior ceva mai liberală, marcată de tariful vamal din 1819, care a influențat direct relațiile comerciale dintre Basarabia și Imperiul Austriac, subliniind dinamica economică a regiunii în contextul noilor realități geopolitice.

În primii ani după anexare, autoritățile ruse au implementat în Basarabia o serie de măsuri menite să încorporeze provincia în sistemul economic și politic al Imperiului Rus. Una dintre cele mai importante componente ale acestei integrări a fost aplicarea regimului vamal din 1819, mult mai liberal ca cel din 1810. Deși Basarabia beneficia, formal, de un statut administrativ special, realitatea demonstra că măsurile vamale impuse urmăreau în primul rând protejarea pieței interne a Rusiei ce concurența mărfurilor industriale occidentale și orientarea comerțului basarabean de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă.

Relațiile comerciale cu Imperiul Austriac s-au menținut însă active, datorită poziției geografice favorabile a Basarabiei și interesului economic reciproc. Perioada 1812-1822 a fost marcată de o politică relativ liberală – reflectată în reglementările din 1817 și 1819 – care a permis intensificarea schimburilor comerciale la frontieră. Acest fapt este susținut de datele privind încasările vamale din anul 1815, care indică un volum semnificativ al comerțului transfrontalier. Mărfurile austriece, apreciate pentru calitatea și prețul lor competitiv, pătrundeau în piețele din Basarabia, iar de aici, în alte provincii sudice ale Imperiului Rus,

creând astfel o competiție directă cu produsele autohtone și punând presiune asupra industriei ruseşti emergente.

În ciuda acestei deschideri relative, autoritățile imperiale au privit comerțul cu Austria prin prisma riscurilor economice și politice. De aceea, începând cu 1820, s-au pus bazele unei înăspriri progresive a regimului vamal, culminând cu Tariful vamal prohibitiv din 1822, care a instituit restricții severe pentru importurile austriece. Această schimbare de paradigmă economică avea ca scop nu doar protejarea economiei interne, ci și consolidarea controlului asupra provinciilor de graniță, inclusiv Basarabia.

Astfel, Basarabia a fost transformată într-o zonă de tampon economic, în care autoritățile ruse au experimentat modele de control comercial și fiscal, testând totodată loialitatea economică a noii provincii. Studiul demonstrează că politica vamală a fost un instrument esențial al dominației imperiale, folosit nu doar pentru a regla schimburile economice, ci și pentru a impune o nouă ordine administrativă și economică într-un teritoriu marcat de tradiții comerciale multiple.

Această etapă timpurie a relațiilor comerciale dintre Basarabia și Imperiul Austriac reflectă nu doar interesele economice ale marilor imperii, ci și capacitatea regiunii de a deveni un nod de schimb interimperial. Reacția negustorilor locali, adaptarea elitelor comerciale și implicarea administrației în colectarea veniturilor vamale conturează o imagine complexă a unei provincii aflate în tranziție economică. Studiul contribuie astfel la înțelegerea modului în care mecanismele comerciale și fiscale au servit drept instrumente de consolidare a puterii imperiale, dar și de menținere a unei relative autonomii economice la periferia imperiului.

Perioada 1812-1822 constituie o etapă crucială pentru înțelegerea integrării Basarabiei în spațiul economic al Imperiului Rus și pentru analiza interacțiunilor comerciale ruso-austriece într-un context de redefinire a frontierelor și intereselor politice în Europa de Sud-Est.

Implicarea negustorilor evrei în comerțul cu cereale și alte mărfuri agricole din Basarabia (1812-1868)

Sorin GRAJDARI 0000-0001-9385-5195

După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus în 1812, evreii, deși supuși unor restricții juridice și sociale, au devenit o forță economică importantă, în special în domeniul comerțului. În acest context, comunicarea de față analizează rolul negustorilor evrei în dezvoltarea comerțului cu cereale și alte mărfuri agricole între 1812 și 1868, punând accent pe relațiile acestora cu autoritățile imperiale ruse și cu alți negustori, pe modul în care mărfurile erau transportate și comercializate, precum și pe impactul activității lor asupra economiei Basarabiei.

Negustorii evrei, care s-au stabilit în Basarabia, au avut un rol important în comerțul cu cereale, vin, piei de animale, lână, sare, miere, dar și alte produse agricole. O bună parte dintre evreii care s-au stabilit cu traiul în acest teritoriu au imigrat din Polonia, Țara Românească, Moldova și alte regiuni și gubernii ucrainene și ruse. Autoritățile imperiale s-au arătat, în general, destul de interesați în activitatea acestor comunități alogene.

Documentele de arhivă atestă prezența evreilor ca negustori activi, alături de greci și armeni, care le făceau concurență sporită puținelor negustori moldoveni. O măsură importantă care a influențat direct negustorii evrei a fost restricțiile de a se situa la linia de hotar a Basarabiei, ceea ce ia impus să-și extindă piața de desfacere, să concureze cu negustorii mari angrosiști armeni și greci, fiind agenții economici a acestora, în asigurarea acestora cu cereale în comerțul prin porturile Ismail, Reni și Chilia. Legislația comercială adoptată de administrația imperială a influențat nu doar negustorii alogeni (în cazul nostru – evreii), ci și pe cei moldoveni, cu toate că aceștia din urmă erau atestați într-un număr relativ mic.

Negustorii evrei erau prezenți în diferite regiuni ale Basarabiei, în special în centre comerciale precum Chișinău, Bălți, Soroca și Orhei, dar și în porturi strategice de pe Dunăre și Marea Neagră, precum Ismail, Reni și Akkerman. În aceste porturi, ei se numărau printre principalii expor-

tatori de cereale, livrând cantități considerabile către piețele din Odesa și Constantinopol. La Chișinău, principalul centru urban al Basarabiei, evreii dețineau prăvălii și depozite unde stocau cerealele cumpărate de la țărani, așteptând momentele prielnice pentru a le comercializa la prețuri mult mai avantajoase.

Deși se remarcau printr-o activitate comercială intensă, această categorie de negustori era vulnerabilă în fața instabilității politice sau în cazul epidemiilor, care puteau perturba grav lanțurile de aprovizionare și comerț. În pofida unei politici imperiale oscilante, între toleranță economică și măsuri restrictive, evreii au reușit să-și consolideze o poziție semnificativă în comerțul cu cereale. Mulți dintre ei întrețineau relații directe cu parteneri din Galiția, Podolia sau Odesa și, în special, cu negustorii angrosiști armeni și greci din porturile Ismail și Reni, contribuind astfel la integrarea Basarabiei în rețelele comerciale regionale și la dinamizarea fluxurilor de mărfuri între zonele periferice ale Imperiului Rus și marile centre portuare.

Studierea acestor comunități alogene, în special implicarea negustorilor evrei în comerțul cu cereale și alte mărfuri agricole, ne permite să înțelegem mai bine procesele de modernizare economică, urbanizare și integrare regională a Basarabiei, ca provincie de frontieră a Imperiului Rus. Negustorii evrei au jucat un rol important în consolidarea legăturilor economice ale Basarabiei nu doar cu alte gubernii ale Imperiului Rus, ci și cu alte state din Europa.

Discursul de legitimare al anexării și integrării periferiilor occidentale în Imperiul Rus în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Sergiu BOȚOLIN 0000-0003-4016-4133

Expansiunea imperială nu a reprezentat doar un exercițiu de forță militară sau de calcul geopolitic, ci și unul de retorică politică sofisticată. Pentru Imperiul Rus de la începutul secolului al XIX-lea, discursul de legitimare a anexărilor teritoriale a devenit un instrument indispensabil, nu doar pentru a liniști propriile elite și populația din nucleul imperial, ci și pentru a exercita presiune simbolică asupra populațiilor cucerite, inclusiv a elitelor locale, dar și asupra rivalilor internaționali. Nu era suficient ca imperiul să se extindă, trebuia să pară că o face în mod natural, justificabil, inevitabil. Astfel, discursul de legitimare se adresa simultan în trei direcții: către interiorul imperiului, către teritoriile recent anexate și către arena internațională.

Pe plan intern, discursul de legitimare a anexărilor a fost articulat, în general, în jurul unei duble retorici paternaliste: misiunea civilizatoare și dreptul istoric. Narațiunile imperiale justificau expansiunea ca pe o datorie morală a Rusiei de a răspândi civilizația, fie sub accepțiunea ei iluministă, fie sub cea a ortodoxiei, precum și de a proteja populațiile creștine din regiunile periferice. În același timp, se promova și ideea continuității istorice, conform căreia Rusia „recupera" teritorii care aparținuseră cândva „lumii slave". Costurile militare și economice ale acestor campanii erau „neutralizate" printr-o retorică a sacrificiului eroic în numele statului. Mai mult, sângele soldaților ruși vărsat pe câmpurile de luptă devenea, în retorica oficială, o formă de sacralizare a teritoriului, transformând spații care nu aparțineau organic lumii slave într-un patrimoniu simbolic al statului rus.

În regiunile occidentale anexate, precum Polonia, Finlanda sau chiar Basarabia, discursul de legitimare a dominanței ruse a fost constrâns să adopte forme mai nuanțate, reflectând diversitatea juridică, socială și culturală a acestor teritorii. Provocarea majoră consta în faptul că Imperiul Rus trebuia să integreze societăți aparent mai dezvol-

tate instituțional și cultural decât propriul nucleu imperial. În cazul Finlandei, ocuparea teritoriului a fost inițial prezentată ca o acțiune militară temporară împotriva Suediei, fără intenția declarată de anexare. Pentru a menține aparența unei intervenții limitate, s-a adoptat o retorică a protecției, promițând conservarea drepturilor și privilegiilor tradiționale. În Basarabia, în schimb, discursul de legitimare a combinat apelul la cooperarea elitelor locale cu o narativă civilizațională puternică. Administrația imperială a subliniat și adesea exagerat diferențele culturale, prezentându-le drept obstacole structurale care necesitau intervenția modernizatoare a statului rus.

Un element esențial al discursului de legitimare imperială este dimensiunea sa internațională. În cazul Imperiului Rus, acest discurs nu avea doar un scop intern, ci servea și la modelarea percepției externe, prezentând expansiunea drept legitimă și necesară. Pe de o parte, oferea o fațadă juridico-morală acțiunilor imperiale, pe de altă parte, funcționa ca strategie de descurajare diplomatică. Rusia se prezenta ca garant al echilibrului european, folosind o retorică familiară concertului post-napoleonic: stabilitate și ordine regională. Astfel, legitimarea anexărilor devenea o formă sofisticată de comunicare diplomatică, menită să justifice forța prin drept și să asigure prestigiul Imperiului Rus pe arena marilor puteri.

Din categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor din Basarabia în cea a odnodvorților ruși (Istoria unui proiect social imperial)

Valentin TOMULEȚ 0000-0003-4696-2064

Până la anexarea, în 1812, a Basarabiei la Rusia, în Principatul Moldovei exista o diversitate socială vădită – boieri de diferite ranguri, clerul, boiernașii, mazilii, răzeșii, ruptașii, ruptele, scutelnicii, breslașii etc. Neagreând din start unele din aceste categorii sociale și fiscale țarismul a fost nevoit totuși să păstreze statutul și privilegiile, de care beneficiau boiernașii, mazilii, ruptașii și ruptele.

Categoriile privilegiate ale populației din Basarabia erau permanent în vizorul și tutela Mareșalului regional al nobilimii. Acesta, în repetate rânduri, a întreprins demersuri instituțiilor imperiale pentru a apăra interesele acestor categorii de populație. Aceasta din considerentul că, pe parcursul anilor administrația imperială a adoptat mai multe decizii referitor la boiernași, mazili și ruptași, care, la rândul lor, au provocat confuzii și neînțelegeri din partea funcționarilor instituțiilor regionale referitor la modalitatea de aplicare în practică a acestor decizii. Astfel, la 3 noiembrie 1843, în raportul *Despre drepturile boiernașilor și mazililor moldoveni*, adresat ministrului de Interne, Mareșalul regional al nobilimii scria că în 1843 a fost emisă o lege, în care era stipulat că toate persoanele venite din Moldova după 1812 și altele, care urmează să mai vină, indiferent de apartenența lor socială, pot beneficia de cetățenia rusă, doar în baza prevederilor acordate cetățenilor străini. În schimb, persoanele venite din Moldova, chiar și după 1812, dar care au prezentat documentele de rigoare și în baza dispozițiilor Guvernului Regional au fost deja înscrise în categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor până la emiterea dispoziției Consiliului Suprem din 8 martie 1843, rămân și în continuare înscrise în aceste categorii sociale.

Această dispoziție a creat confuzia: față de care din aceste categorii urmează a fi aplicată dispoziția?

Problema a reapărut și în primăvara anului 1847, când locuitorii Basarabiei în locul serviciului militar urmau să plătească un impozit

bănesc. La 27 februarie 1847, Mareșalul regional al nobilimii scria că printre locuitorii Basarabiei se află și categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor, care conform vechilor obiceiuri moldovenești, stipulate în *Regulamentul din 1818*, primilor acordându-li-se drepturile de care se bucură nobilii personali, iar ultimii având obligați să plătească impozitul de mazil și ruptași, denumit *dajdie*. Acest privilegiu, confirmat prin decizie imperială și în 1828, a rămas în vigoare până la 1847. Din acest considerent boiernașii, mazilii și ruptașii nu puteau fi incluși în categoria populației contribuabile, deoarece ei constituiau o categorie socială privilegiată și, respectiv, urmau a fi scutiți de impozitul bănesc în locul serviciului militar, scutire a cărei aplicare a fost deja prevăzută în decizia imperială.

Chiar dacă boiernașii nu deținuseră până atunci funcții administrative, totuși unii dintre ei se trăgeau din neamuri vechi. În conformitate cu *Regulamentul privind drepturile de apartenență la stările sociale a locuitorilor Basarabiei din 10 martie 1847*, autoritățile țariste i-au egalat în drepturi pe boiernașii din Basarabia cu nobilii personali din Rusia, drepturi confirmate și până atunci, dar încălcate frecvent de instituțiile regionale și cele imperiale. În cazul în care boiernașii nu dețineau funcții administrative, în mod obligatoriu treceau în categoria mazililor.

În pofida acestui fapt, micii boiernași, precum și mazilii, erau văzuți ca un fel de patriarhi ai obștilor țărănești. Însă, cu dispariția generațiilor, care au fost martorii anexării Basarabiei la Rusia, copiii acestora au completat rândurile mazililor, iar după lichidarea, conform aceluiași Regulament din 1847, a mazililor ca stare socială și a ruptașilor ca categorie fiscală, toți ei au completat rândurile odnodvorților.

Prin urmare, țarismul a căutat să lichideze această discrepanță sau nepotrivire cu sistemul social rus, uniformizând o parte din categoriile sociale basarabene cu cele imperiale ruse, proces care a dus la dispariția boiernașilor și mazililor ca stare socială și ruptașilor ca categorie fiscală.

Marile Puteri și incidentul de la Coștangalia din 1863

Eugen-Tudor SCLIFOS 0009-0007-8424-3868

În contextul mișcării revoluționare poloneze din 1863, îndreptate împotriva Imperiului Rus, un incident aparent fără implicații majore va constitui un prilej pentru adversarii domnitorului Cuza de-ai contesta acțiunile sale. În vara anului 1863, un detașament polonez format la Tulcea sub comanda colonelului Milkowski a trecut în noaptea de 13 spre 14 iulie 1863 la Ismail. Această trupă, alcătuită din aproximativ 300-400 militari în majoritatea lor polonezi, dorea să tranziteze teritoriul Principatelor Române pentru a se deplasa în Galiția și a lupta împotriva armatelor ruse. Evident acest fapt era împotriva Convenției de la Paris din 1858, prin care Principatele Române erau declarate neutre, iar deplasarea trupei poloneze pe teritoriul Principatelor Române însemna o încălcare flagrantă a acestui fapt. Imperiul Rus avea să acționeze decisiv având staționată o armată numeroasă la Prut. La rândul său, Poarta Otomană, care nu-l agrea pe domnitorul Cuza, încerca înlocuirea acestora, iar acest prilej putea constitui prologul ocupării acestora de către trupele otomane. Mai mult decât atât, colonelul Milkowski și-a pregătit acțiunile la Tulcea aflată sub suzeranitate otomană, iar compania militară a acestuia a plecat pe un vas aflat sub pavilion britanic. Ținând cont de acest fapt, domnitorul Cuza a ordonat ca această trupă poloneză să fie întoarsă din drum, sarcina revenindu-i colonelului Călinescu. Deși Milkowski a fost anunțat că trebuia să depună armele, acesta a refuzat, chiar dacă în prealabil citise o declarație în care își expunea adevăratele scopuri, anume tranzitarea teritoriului Principatelor pentru a ajunge în Polonia. A urmat cunoscuta luptă de la Coștangalia cu pierderi de ambele părți, însă, în cele din urmă, armata română mai numeroasă i-a dezarmat pe polonezi în localitatea Rînzești. Franța a reacționat la acest incident acuzându-l pe domnitorul Cuza de „rusofilie", că nu ar susține demersul național polonez. A fost nevoie de implicarea agentului diplomatic român de la Paris să explice politica domnitorului Cuza, acesta acționând corect, deoarece nu putea permite ca o trupă înarmată să se deplaseze nestingherit pe teritoriul Principatelor Române. De aseme-

nea, trupa colonelului Milkowski a fost bine primită de români, lucru recunoscut mai târziu de către acesta. Domnitorul Cuza inițial a dorit să trimită un protest Imperiului Otoman și Marii Britanii, care ar fi avut o anumită implicare în acest caz, pe de altă parte domnitorul român înclina să „creadă", că această acțiune militară a fost pusă la cale de adversarii acestuia, anume de Grigore Sturdza. În realitate documentele străine ale vremii, inclusiv cele poloneze arată că acesta nu a avut legături cu adversarii domnitorului Cuza, ci doar a încercat să treacă pe teritoriul Principatelor Române spre Polonia, dar greșeala sa recunoscută de el însuși a fost că nu a anunțat în prealabil guvernul român despre această acțiune.

Rolul *Administrației regionale privind problemele sătenilor* în aplicarea reformei agrare din 1868 în Basarabia

Cristina GHERASIM 0000-0002-8615-6086

Una din cele mai importante reforme din Basarabia, desfășurată în anii ’60-’70 ai secolului al XIX-lea, din ciclul reformelor liberale aplicate în Imperiul Rus, a fost cea agrară, implementată etapizat, după cum urmează: 1861, 1868, 1869 și 1871. Principala etapă fiind, totuși, aplicarea Regulamentului agrar din 1868, care avea la bază principiile generale ale Regulamentului din 19 februarie 1861 din Rusia, dar care reflecta un șir de particularități locale. Implementarea Regulamentului agrar din 14 iulie 1868, în special aplicarea în practică a sistemului de repartizare a loturilor de pământ în diferite localități ale Basarabiei, nu a fost una ușoară, ea a necesitat timp și efort din partea administrației județene, regionale și imperiale.

În scopul aplicării reformei agrare din 1868 în Basarabia au fost instituite mai multe instituții și funcții administrative. În primul rând a fost creată *Administrația regională privind problemele sătenilor din Basarabia*, în componența: Egor E. Gangardt (președinte) – guvernator civil al Basarabiei; Nicolae Crupenschi – mareșal regional al nobilimii; Nicolai Loran – funcționar de clasa a V-a; Vasile Botean – procurorul regional, funcționar de clasa a VIII-a; Aristid Sinescu – funcționar de clasa a VII-a; locotenent în rezervă – Vasile Calmuțchi; Alexandru Cotruță – funcționar de clasa a X-a; Constantin Pisajerschi – funcționar de clasa a X-a; Vasile Calmuțchi – locotenent în rezervă etc.

Funcția principală a instituției create a fost aplicarea în practică a Regulamentului agrar din 14 iulie 1868, în special examinarea problemelor apărute în fiecare localitate aparte. Printre problemele analizate au fost: împărțirea județelor în sectoare (după cum urmează: în Hotin – 4, Soroca – 4, Iași – 4, Chișinău – 4, Orhei – 4 și Bender – 2) cu indicarea plaselor și localităților care intrau în componența acestora; procedura împroprietării în localitățile unde erau terenuri saline, păduri

etc.; nemulțumirile și reclamațiile țăranilor apărute în procesul aplicării reformei etc.

Analiza proceselor verbale elaborate în cadrul ședințelor *Administrației regionale privind problemele sătenilor din Basarabia* ne permite să constatăm complexitatea și greutatea procesului aplicării reformei agrare în Basarabia, precum și avantajele și dezavantajele implementării acesteia pentru evoluția regiunii în general și unor localități luate în parte, în particular.

Creditul agricol în Basarabia la începutul secolului al XX-lea

Andrei EMILCIUC 0000-0003-0634-5002

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, creditul agricol și funciar intrase într-o criză instituțională majoră în Imperiul Rus, determinată de cadrul legislativ depășit. Abia la 7 iunie 1904, a fost aprobată legea prin care zemstvelor li s-a permis să deschidă case de credit mărunt, care să includă competențe mai largi decât cele solicitate pentru băncile rurale, a căror înființare o susțineau acestea. În anul următor a fost publicat statutul normal al caselor de zemstvă, care stabilea că misiunea principală a acestora era de a sprijini financiar cooperația agricolă rurală. Instituirea caselor de credit mărunt și economii pe lângă zemstvele județene din Basarabia s-a extins însă pe 3-4 ani, problema majora fiind lipsa resurselor financiare necesare. Problema se încheia în faptul că o bună parte a sumelor din fondul pentru sprijinirea creditului rural mărunt era debitată diferitelor tovărășii rurale de credit existente. Pentru a depăși dificultățile cu care se confruntau casele județene, Zemstva gubernială a deschis la 6 iunie 1908 o casă proprie de sprijinire a micului credit rural. Pe lângă activitățile de creditare preferențială a caselor județene, casa gubernială credita direct tovărășiile agricole mai mari, achiziționa în credit utilaj agricol, material săditor și alte materiale necesare susținerii cooperației rurale.

Prin prevederile aceleiași legi, la Chișinău a fost creat Comitetul gubernial pentru creditul mărunt, a cărui datorie era de a contribui la reducerea întârzierilor birocratice la deschiderea cooperativelor rurale de credit. Activitatea acestuia a fost însă mai puțin prolifică decât a caselor specializate de pe lângă zemstve, comitetul realizându-și obligațiunile cu destulă precauție, uneori tărăgănând procedurile de creditare mai mult decât era necesar.

În noul cadru legal, cooperația agricolă rurală atinsese în ajunul Primului Război Mondial un avânt instituțional apreciabil în Basarabia. La 25-27 august 1911 la Chișinău a avut loc chiar primul congres al reprezentanților micului credit agricol din gubernie. Totuși credi-

tul mărunt agricol nu acoperea necesitatea principală a țăranilor – insuficiența de pământ și năzuința de a-și îndestula necesarul prin cumpărarea pământului. Ca urmare, băncile, în special cele din afara Basarabiei, au rămas principala instituție de credit funciar. În anul 1913 în Basarabia activau 10 filiale ale băncilor din imperiu, 6 oficii bancare și 23 societăți de credit – în orașe, 11 societăți de credit și 4 bănci rurale – în târguri, 6 societăți de credit, 4 bănci rurale și 357 tovărășii rurale de mic-credit agricol – în localitățile rurale.

Tentativa de emigrare a țăranilor din satul Plopi, județul Soroca în Siberia la începutul secolului XX

Viorel BOLDUMA 0000-0003-2111-3701

Din momentul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, interesul pentru istoria provinciei, în general, și pentru problemele majore ce țin de politica social-economică a țarismului, la periferiile naționale ale Imperiului, în special, constituie un subiect actual și necesar de cercetat.

Izvoarele confirmă că, până în anii '90 ai secolului al XIX-lea, direcția principală de emigrare a țăranilor a fost Crimeea și Caucaz, care geografic erau cele mai aproape de Basarabia.

Odată cu adoptarea legii din 13 iulie 1889 *Despre migrarea locuitorilor rurali și mici-burghezilor pe pământurile domeniale,* procesele migraționiste din Basarabia cresc atât în intensitate, cât și se diversifică geografic, în evidență ieșind Siberia / Extremul Orient.

Documentele depozitate în Fondul 329, *Oficiul gubernial din Basarabia,* al Agenției Naționale a Arhivelor, reprezintă corespondența dintre autoritățile centrale și funcționarii locali din Basarabia cu privire la cererile de emigrare a țăranilor din județele Basarabiei în Extremul Orient / Siberia.

Drept studiu de caz vom analiza tentativa de emigrare a țăranilor din localitatea Plopi, județul Soroca, în Siberia, din anul 1901.

Dosarul conține listele și descrie starea economică a țăranilor dornici să emigreze, cauzele emigrării, încercările autorităților locale de a reglementa acest proces.

Condiția principală pentru emigrare, era să se respecte circularele și regulamentele emise, conform cărora era permisă emigrarea. Însă, necesitatea de a se deplasa la noul loc de destinație din cont propriu i-a impus pe mulți țărani să se dezică de intenția dată.

SECȚIA
ISTORIE CONTEMPORANĂ

Activitatea femeilor în sistemul justițiar din Basarabia la începutul sec. al XX-lea în documente de arhivă

Maria ZINOVII 0000-0002-5296-7446

În secolul XIX femeile din Basarabia, ca în tot Imperiul Țarist, erau dependente de bărbați și practic erau lipsite de drepturi. Rolul lor se limita la munca în gospodărie, creșterea copiilor și munca agricolă. Căsătoriile erau aranjate, iar divorțul era aproape imposibil pentru femei. Educația era considerată inutilă pentru fete, cu excepția celor din familii înstărite, care puteau învăța în școli private sau acasă. Primele schimbări au apărut în 1864, odată cu deschiderea Școlii Eparhiale de Fete din Chișinău, care era destinată în mare parte fiicelor de clerici. Deși predomina educația religioasă, ele învățau limba franceză, muzica și altele. Absolventele aveau posibilitatea de a-și continua studiile la Odesa sau Kiev. Aceste inițiative au deschis drumul pentru emanciparea femeilor din Basarabia, punând bazele unor mișcări pentru drepturi civile, acces egal la educație și participare în viața publică. În fondurile Agenției Naționale a Arhivelor există numeroase documente, care demonstrează implicarea femeilor în activitatea din sistemul justițiar din Basarabia încă de la începutul secolului al XX-lea. E necesar de menționat, că în justiția din spațiul dintre Prut și Nistru, în perioada anilor 1910-1941, au lucrat femei începând de la copiste, grefieri și femei impiegate până la funcții de gardiene, adjuncte ale șefilor de închisori, avocați, notari, procurori și judecători. Ele fiind printre primele femei atestate în calitate de angajate în sistemul justiției din Basarabia în documente de arhive. Iar acestea au fost apreciate și premiate pentru activitatea lor, după cum observăm în documentele din fondurile Agenției Naționale a Arhivelor.

Restaurantele Ogrăzii Armenești din Chișinăul interbelic

Lidia PRISAC 0000-0002-3406-3670

Restaurantele în Chișinăul interbelic ocupau o poziție aparte în categoria localurilor de agrement. Prestanța fiecărui local era condiționată atât de locul amplasării, cât și de statut, categoria și numărul de clienți. Restaurantele puteau fi de câteva feluri – cele de lux, cu prețuri din cele mai scumpe, vizitate de elita orașului și celelalte, mai obișnuite, unde oameni de afaceri, negustorimea, dar și populația de rând puteau să se întâlnească la un ceai sau la o discuție. Se pare că din a doua categorie făceau parte și restaurantele Ogrăzii Armenești, întrucât acestea nu conțineau elemente de splendoare sau eleganță. Chiar dacă unele din ele erau dotate cu fir electric, iar ferestrele, ușile și podelele erau vopsite sau cu urme de vopsea, tavanul acestora prezenta vădite semne de scurgere a apei, iar podelele, în majoritatea cazurilor, erau putrezite.

În 1920, potrivit unui document de inventariere, Ograda Armenească găzduia opt restaurante poziționate în cinci sectoare din cele 17 ale acesteia. Șapte restaurante dădeau în str. Aleksandrovskaia – „Bârlad", „Carpați", „Alianța", „Bulgaria", „Regina Maria", „Garni" și „Unirea Basarabiei", și doar unul – restaurantul „Turda", în str. Bender.

Cu două ferestre de vitrină și ușă dublă spre strada principală a orașului, restaurantul „Bârlad" era situat la primul etaj al unei din cele două clădiri a sectorului XV și era arendat din 1919 de Moisei Kojușner, pentru suma de 10 000 lei pe an. Deși avea fir electric, iar ferestrele și ușile erau vopsite, starea edificiului era alarmantă, deoarece tavanul pe alocuri curgea, iar tencuiala căzuse, unul dintre pereți fiind umezi.

În aceeași clădire era situat și restaurantul „Carpați". Dotat cu fir electric și amplasat într-o cameră cu două ferestre de vitrină și ușă dublă spre stradă, localul era arendat de doi ani, împreună cu o pivniță, de Alexandr Antici.

Restaurantul „Alianța" avea ieșirea pe colțul străzilor Bulgară și Alexandrovskaia, iar ferestrele cu draperii de fier dădeau atât spre o stradă, cât și spre alta. Cu ferestrele și ușile vopsite, restaurantul era dotat cu fir

electric și trei sobe din teracotă, fiind arendat de trei ani de Gheorghii Ţuhimisi și Constantin Polihroniadis, pentru suma anuală de 23 000 lei.

Restaurantul „Bulgaria" era situat în unul din cele patru blocuri ale sectorului VI a Ogrăzii Armenești. Divizat în două încăperi, acesta avea șase ferestre și trei uși ce dădeau spre strada principală a orașului. Arendat de Gheorghe Avramov, restaurantul părea să fie îngrijit întrucât avea ferestrele, ușile și podelele cu urme de vopsea, iar trotuarul din față era întreținut satisfăcător.

Restaurantul „Regina Maria", cunoscut anterior drept restaurantul „Рыбак" („Pescarul") era amplasat într-o cameră cu două ferestre și ușă spre stradă în primul din cele trei blocuri de fațadă ale sectorului VII. Restaurantul era arendat din 1919 de Alexandra Somova. Alte două restaurante, dotate cu fir electric – „Garni" și „Unirea Basarabiei" erau situate în cel de-al treilea bloc de fațadă a aceluiași sector. Primul restaurant, cu trei ferestre și o ușă era amplasat într-o cameră mare cu o despărțitură din lemn, până aproape de tavan, tavanul prezentând vădite urme de scurgere a apei. Spațiul era arendat din 1920 de Gherș Șaraga. Al doilea restaurant, amplasat într-o cameră mare cu o arcă din piatră, avea două ferestre cu obloane pe exterior și ușă spre stradă. Ușile și ferestrele din restaurant erau vopsite, iar podelele putrede. Tavanul în unele locuri avea semne de scurgere a apei. Restaurantul, împreună cu alte câteva spații, era deținut de Trifon Constantinovici.

Restaurantul „Turda", dotat cu fir electric, era situat în una din cele două clădiri cu un singur etaj ale sectorului IX. Localul, arendat de Ion Ungureanu, era amplasat într-o cameră cu două ferestre și ușă ce dădeau în str. Bender.

Măcelării în Chișinăul interbelic

Ion Valer XENOFONTOV 0000-0002-5993-1235

Alimentarea citadinilor constituia una din preocupările administrației orășenești. La 18 noiembrie 1918 la Primăria Chișinău a avut loc o deliberare particulară referitoare la problema luptei contra tăierii clandestine și a transportării clandestine de porci și de produse de porci. S-a ajuns la concluzia că, afară de scopul propriu speculativ, motivele principale ale desfășurării tăierii clandestine era frica de pierderi ce cădea în sarcina negustorilor de porci la găsirea cadavrelor atacate de linți și trihină la abator. În vederea tăierii clandestine s-a propus de a mări taxa de fond, fixând taxa de fond, o plată egală cu câte 1,5 rublă pe cap, independent de greutatea sa, pentru cadavrele nimicite urma să se elibereze costul întreg al cadavrului nimicit după evaluarea membrilor Uniunii Negustorilor de Porci; pentru cadavrele atacate de linți să se elibereze 70 la sută din costul pentru carnea nimicită, scoțând greutatea slăninii, care se restituie proprietarului cadavrului. Grăsimea cadavrelor atacate de trihină se preda comunei pentru necesitățile tehnice însă cu condiția ca comuna va elibera proprietarului costul grăsimii după prețul pieței. Comisia solicita poliției de a stabili o supraveghere mai intensă a raioanelor orașului unde se producea tăierea clandestină: Malina Mică, Malina Mare, Drumul Hânceștilor, raionul Buiucanilor, Bariera Sculeni și Orhei, Drumul Munceștilor. Carnea și slănina depistată a fi clandestină urma să fie transferată la Abatorul Comunal pentru examinarea microscopică.

Printr-o decizie din 20 februarie 1920, Primăria or. Chișinău a delimitat tăierea vitelor pentru alimentarea populației din Basarabia, permițându-se doar tăierea acelor mai mari de 12 ani.

Un pericol real pentru citadini îl constituia consumarea cărnii din spații clandestine. În aceste cazuri erau prevăzute sancțiuni acerbe pentru astfel de măcelării. În urma unor controale, carnea tăiată clandestin era confiscată și supusă unui examen medical. Dacă era de calitate, era oferită orfelinatelor și azilurilor locale, iar carnea necalitativă – nimicită. În Piața Noua funcționau mai multe măcelării. Astfel, măcelăria

lui Ion Marinin se afla în Piața Nouă, nr. 31. Se vindea carne de porc, slănină, untură. Tot în Piața Nou, la nr. 20, se afla Măcelăria lui Onofrei Șuleac. Se vindea carne de vită și de viței. O panoramă a comercializai cărnii în Piața Nouă ne-o oferă *Gazeta Basarabiei*: „În Piața Nouă se întind paralele mai multe străzi cu carne, care au un miros de sânge, ca asasinii. Vitele masacrate atârnă de cârligele măcelarilor. Priveliștea e barbară: abdomene spintecate ca într-un harachiri, creieri scoși din cutia lor, inimi smulse și fudulii decapitate. Măcelarii cu înfățișare de călăi implântă cuțitele în carnea animalelor jertfite și cu gesturi abile de chirurgi taie un ficat sau un mușchi. Frigul a învinețit hălcile de carne, care spânzură în fața barăcilor. Sângele e numai o culoare transparentă, prin care surprinzi vine și artere. Piața de carne se împarte în două, după rit. O tăbliță indică unde poți găsi carne creștinească și unde se află carnea izraelită... Zăpada s-a înnegrit în piață. Invazii de ciori zboară deasupra măcelarilor și se strecoară printre pași ca să ciugulească un os, care le dă impresia de hoit”.

Petru Șciusev (1871-1934), medic militar

Anatolie POVESTCA 0000-0002-3462-6269

Articolul va prezinta rezultatul cercetării documentelor de arhivă și cele aflate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, certificate metricale, fișe personale, carnet de note, fotografii și alte materiale importante, introduse în premieră în circuitul științific sau tratate de predecesorii noștri într-un alt context cu referință la viața și activitatea pământeanului nostru. Petru Șciusev a fost discipolul renumitului medic fiziolog rus, Ivan Pavlov. În calitate de membru al Societății Geografice din Imperiul Rus a întreprins mai multe călătorii, a fost pasionat de geografie, arheologie și etnografie. Activitatea științifică și ocupația acestuia este astăzi mai puțin cunoscută. Petru Șciusev a decedat pe 14 iunie 1934, la vârsta de 62 de ani. A fost înmormântat în cimitirul „Sfântul Mihail" din Astoria, Long-Island, New York (SUA).

Fabrica de Cofetărie „Bucuria” între tradiții interbelice și realități postbelice

Vera CONOVALI 0009-0007-7714-4810

Societatea pe Acțiuni „Bucuria” este cea mai mare întreprindere moldovenească specializată în producerea tuturor tipurilor de cofetării zaharoase, ciocolată, cofetării făinoase. Are un asortiment bogat care depășește 450 de denumiri, producând 90% din volumul de bomboane din Republica Moldova.

Anul fondării fabricii este considerat 1946, atunci când a fost deschisă Fabrica de Cofetărie nr. 1 din Chișinău. Dar în urma cercetărilor la Agenția Națională a Arhivelor am aflat că între 1918 și 1944 pe teritoriul Basarabiei existau 49 de cofetării. Dintre acestea, zece produceau bomboane, evidențiindu-se cofetăriile lui Sava Garaguli și Nuhim Rozenberg. În urma cercetărilor pe teren, discutând cu veteranii fabricii am aflat multă informație valoroasă. În 1946 fabrica funcționa pe ruinele micilor manufacturi de produse de cofetărie, în care la plitele de gaz, la lumina lămpilor cu gaz se producea caramela. Inițial fabrica a fost amplasată în clădiri vechi, care anterior serveau drept cazărmi militare. Utilajul a fost repatriat din Germania. Se produceau doar bomboane și caramele, iar materia primă era importată. Fabricarea și ambalarea produselor de cofetărie se înfăptuia manual. În 1946 la fabrică lucrau 94 de oameni, iar în 1950 – 127 de lucrători.

În perioada sovietică fabrica a avut un colectiv unit și harnic, conștient de misiunea sa, care ieșea mereu învingător din încercările ce le înainta viața, realitățile. Dora Goldștein, născută la 17 februarie 1930, mi-a mărturisit următoarele: „Am venit la fabrică la 5 septembrie 1947. La început am lucrat la fabrica lui Garaguli. La fabrica lui Garaguli a lucrat și mama, Polina Gherș, născută în 1906. La fabrica lui Garaguli se lucra câte 12 ore. Munca era sezonieră. Activam numai iarna. Atunci frigidere nu erau, pregăteam ciocolată și o așezam în forme speciale pe zăpadă. Disciplina era foarte strictă. Nimeni nu întârzia și nu pleca mai devreme de la lucru. Pentru a evita furturi la întreprindere și ca muncitorii sa-și îndeplinească munca onest, cofetarul Garaguli, la sfârșitul

săptămânii de muncă, vinerea, le oferea muncitorilor pachete mari de bomboane și bani în plic pentru munca îndeplinită. Dacă după asta îndrăzneai să furi, după o asemenea atitudine binevoitoare și cadouri date din partea stăpânului, erai concediat. Pachete mari cu bomboane pe gratis se mai dădeau la Paște, la Crăciun și la alte sărbători importante. Dacă era nevoie de lucrat peste normă, se ofereau cadouri speciale. Munca era manuală, mecanizarea nu exista. Femeile în vârstă erau repartizate la învelirea bomboanelor. Când am venit în 1947 la Fabrica de Cofetărie nr.1 din Chișinău, știam tot lucrul, de fapt majoritatea lucrătorilor erau foștii angajați a lui Sava Garaguli. Am lucrat la fabrică 49 de ani. Am fost prima lucrătoare care s-a învrednicit de titlul „Meștermâini de aur". Pentru acesta se plătea cu 20% mai mult la salariu. La fabrică eram membră a echipei sanitare, am fost donatoare de sânge. Am lucrat în brigada lui A. Tatarinova, locțiitor de brigadier. Apoi am devenit brigadier în secția de producere a asortimentului de cofetărie de calitate superioară. Împreună cu tehnologii fabricii am inventat mai multe sorturi de bomboane noi, cum ar fi: „Bucuria", „Succes", „Steluța", „Moscova nr. 1", „Moscova nr. 2" etc. În secția unde lucram se produceau bomboane pentru demnitari de rang înalt și pentru cosmonauți".

Odiseea creării catedrelor și predării disciplinei „Istoria Moldovei” în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească*

Liliana ROTARU 0000-0002-3051-5721

Disciplinele istorice au fost exploatate în mod special pe frontul educației politico-ideologice a studenților din învățământul superior sovietic, istoria fiind învestită de regim cu misiunea de a educa constructori activi ai comunismului și patrioți înfocați ai „patriei socialiste”, iar exemplele din istorie trebuiau să „înarmeze” studenții cu înțelegerea legităților dezvoltării sociale, să-i educe în tradițiile revoluționare și muncitorești ale poporului sovietic, să le inculce dorința de a se jertfi în numele patriei socialiste și să lupte împotriva pătrunderii ideologiei burgheze în conștiința lor.

Educația istorică, în sensul indicat de partid, se realiza, mai ales, în cadrul orelor de istorie a URSS. Dar pentru că planurile-tip pentru unele domenii umaniste de formare a specialiștilor în republicile unionale includeau o disciplină intitulată „Istoria națională a republicii unionale / Istoria naționalității date” și acestea erau obligatorii în sistemul sovietic, după restabilirea sistemului de învățământ superior în RSSM pe agenda unor școli superioare apare problema creării catedrelor de istorie a Moldovei care să asigure cercetarea și predarea istoriei republicii unionale.

Ținând cont de „specificul” formării RSSM și de necesitatea elaborării unei istorii „corespunzătoare” intereselor Moscovei și ideologiei comuniste, de deficitul de cadre, de lipsa surselor istorice, de „scandalul” manualului de istorie a Moldovei din a doua jumătate a anilor 1940 și altele, crearea catedrelor de istorie a Moldovei la Institutul Pedagogic din Chișinău și Universitatea de Stat din Moldova a cunoscut o adevărată odisee. În baza coroborării surselor istoriografice, memoralistice și

* Cercetarea realizată în cadrul subprogramului 01.04.02 CPCSRP „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova”.

a documentelor inedite din arhivele naționale și instituționale, autorul analizează procesul anevoios de creare a catedrelor de istorie a Românilor și precizează momentul în care instituțiile de învățământ superior din RSSM pun în aplicare prevederile planurilor de studii cu privire la predarea unui curs de istorie a Moldovei.

Sediul filialei Academiei de Științe a Moldovei de pe str. Alexei Mateevici nr. 85

Liliana CONDRATICOVA 0000-0002-8735-3364
Alina OSTAPOV 0000-0002-3952-8940

Construită în anii 1886-1887, clădirea fostului gimnaziul pentru fete fondat de baronesa Iulia A. von Gheiking de pe str. Alexei Mateevici nr. 85 este inclusă în Registrul monumentelor de istorie și cultură a municipiului Chișinău. Actualmente se propune un amplu proiect de restaurare a acestei clădiri, care va deveni după reconstrucție reședința Ambasadei Republicii Germane. De-a lungul anilor clădirea a fost sediul gimnaziului pentru fete fondat de baronesa Iulia A. von Gheiking (1892), liceul A. Donici (după 1918), parte a liceului industrial (anii 1930), sediul Sovietului Comisarilor Norodnici ai RSSM în perioada postbelică și ulterior școala medie nr. 5 din Chișinău. Puțini însă cunosc că în această clădire de pe str. Mateevici nr. 85, între anii 1951 și 1956, a activat filiala Academiei de Științe a Moldovei, sediul central al căreia de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 1 a fost dat în exploatare către anul 1955.

Pe baza fotografiilor de epocă și a memoriilor locuitorilor, completate de dosarele de arhivă, am stabilit că Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS și-a avut unul dintre sediile sale pe str. Alexie Mateevici nr. 85, în clădirea fostului Gimnaziu pentru fete, fondat în 1892 de baronesa Iulia A. von Gheiking. Cu regret, o clădire memorabilă pentru Basarabia, amplasată în centrul istoric al Chișinăului, a ajuns astăzi în stare avansată de degradare, interiorul căreia este practic imposibil de restabilit. Clădirea prezintă valoare artistică, arhitecturală și istorică deosebită, iar valoarea memorialistică este conferită inclusiv prin faptul că aici pe parcursul a cinci ani a funcționat filiala Academiei de Științe. Un loc aparte, alături de detaliile arhitecturale păstrate actualmente în cadrul clădirii, vom rezerva gardului de metal ce împrejmuiește clădirea. Documentarea minuțioasă a tuturor detaliilor arhitecturale ale încăperilor clădirii, examinarea stării clădirii la etapa actuală, va permite descrierea detaliată acesteia, precum și completarea istoriei Academiei de Științe a Moldovei cu încă o pagină puțin cunoscută.

Ateliere de prelucrare a pielii și blănurilor în RSS Moldovenească

Liliana CONDRATICOVA 0000-0002-8735-3364
Ana ISCHMJI 0009-0007-0036-1139

În primele decenii de după cel de-al Doilea Război Mondial, în localitățile din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească funcționau o serie de arteluri, ce reprezentau asociații, corporație ale meșteșugarilor care profesau diferite activități, de la confecționarea pieselor vestimentare la producerea produselor alimentare, a diverselor obiectelor din lemn, metal, ceramică. Funcționarea artelurilor și atelierelor, precum și activitatea meșteșugarilor erau subordonate Consiliului Industriei Moldovenești, îndeplinind astfel diferite comenzi de stat. Atelierele mari au fost fondate pentru eficientizarea lucrului în domeniul deservirii populației, optimizarea artelurilor mici și medii pornind de la necesitatea specializării în executarea anumitor operațiuni și segmente mai înguste de activitate.

Pe baza dosarelor examinate în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor am identificat mai multe documente care reflectă activitatea atelierelor în care lucrau mai mulți meșteri care prestau servicii de prelucrare a pieilor și blănurilor, naturale și artificiale. Dacă să comparăm cu perioada interbelică, pentru primele decenii postbelice observăm reducerea semnificativă a numărului atelierelor și meșterilor care profesau prelucrarea artistică a blănurilor și pieilor. Conform documentelor, în Chișinăul interbelic, erau meșteri care lucrau articole din piele și blănuri, numărul cărora era destul de mare, satisfăcând necesitatea societății în diferite articole de lux, dar și cotidiene, lucrate din piele și blănuri.

Totodată, începând cu 1964, în spațiul sovietic au fost introduse la nivel de stat noile tradiții și obiceiuri, suferind modificări la nivel ideologic tradițiile calendaristice, datinile strămoșești, portul popular, inclusiv articolele vestimentare lucrate din piei și blănuri.

În comunicarea de față ne-am propus examinarea atelierelor din RSS Moldovenească și impactul acestora asupra dezvoltării sectorului industrial și cel artistic în domeniul prelucrării pieilor și blănurilor.

Crearea și funcționarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1946-1949)

Antoni Piotr KUBIAK 0009-0009-9622-7472

În prezentarea mea aș dori, mai întâi, să schițez evenimentele, care au dus la înființarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură, care a funcționat între 1946 și 1949 în cadrul Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS. Această instituție a fost creată în 1939 la Tiraspol, iar fondatorii ei își propuneau să găsească argumente pentru existența unei „națiuni moldovenești" separate, care urma să se confrunte cu „ocupația românească" din 1918. După anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică (1940), sediul Institutului a fost transferat la Chișinău. Odată cu eliberarea Basarabiei de către România în 1941, oamenii de știință, care activau la Institut au fost evacuați în Uniunea Sovietică. Pe parcursul studiului, voi aborda dificultățile cu care s-a confruntat personalul instituției sus-menționate în perioada războiului (de natură organizatorică, tehnico-materială, precum și a lipsei de personal calificat corespunzător). În al doilea rând, aș dori să analizez circumstanțele în care Institutul și-a reactivat activitatea pe teritoriul RSS Moldovenești în octombrie 1944. Voi prezenta profilul profesional al primului său director, istoricul Vasilie Senchevici, ale cărui activități au fost controversate din perspectiva conducerii de partid, și al succesorului său în această funcție, filologul Ivan Ciobanu. Voi trece în revistă documentele Partidului Comunist (bolșevic) din Moldova, în care se fac comentarii cu privire la funcționarea Institutului și se sugerează cercetări, care ar trebui întreprinse de personalul Institutului. De asemenea, voi prezenta circumstanțele socio-politice și ideologice ale înființării Bazei, în cadrul căreia Institutul a funcționat. Voi analiza temele de cercetare întreprinse de personalul Institutului, în special de Secția de Istorie și Arheologie, precum și publicațiile științifice care au fost realizate prin eforturile acestora. De asemenea, voi menționa rivalitățile și cauzele acestora în rândul personalului Institutului (de exemplu, disputa dintre Nikolai Mohov – Vasilie Senchevici și Naum Narțov). Pentru elaborarea studiului au fost

utilizate materialele de arhivă, publicate recent (2022) în culegerea de documente intitulată *Istoria științei în RSS Moldovenească. Documente și materiale 1944-1947 (I)* (alcătuitori: Constantin Manolache, Demir Dragnev, Ion Valer Xenofontov și Victor Juc) și literatura de specialitate, care tratează istoria științei moldovenești. Materialul disponibil este destul de vast, de aceea am decis să-mi limitez cercetarea la anul 1949, atunci când Baza a fost transformată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS. Analiza materialelor legate de activitatea Institutului este valoroasă în măsura în care oferă o perspectivă asupra funcționării științei moldovenești imediat după cel de-Al Doilea Război Mondial și oferă o perspectivă asupra școlii istorice, care, cu unele modificări, au fost în vigoare până la sfârșitul anilor 1980.

Decesul lui Iosif Stalin, reflectat în presa de la Chișinău

Anatol PETRENCU 0000-0002-5449-1023

Moartea dictatorului Iosif Stalin (5 martie 1953) a stârnit diverse reacții în URSS și lume. Prizonierii Gulagului au simțit o ușurare a sorții lor, unii din ei au manifestat bucurie în mod deschis. Conducerea URSS și o bună parte a societății sovietice, însă, a manifestat tristețe, îngrijorare și, – respectiv, – manifestări de devotament cauzei lui Stalin. Tema rămâne a fi actuală în istoriografia națională și universală datorită reabilitării dictatorului Stalin de către actuala conducere a Federației Ruse; lui Stalin i s-au ridicat busturi, monumente, imaginea lui apare pe icoane ale BOR etc.

Scopul acestei investigații a fost examinarea presei de la Chișinău privind decesul dictatorului. Am studiat cotidianul „Moldova socialistă" (MS, 5-15 martie 1953), revista „Blocnotul agitatorului" (martie - aprilie 1953), alte publicații, precum și literatura de specialitate.

Examinând presa timpului am constatat: presa de la Chișinău a retipărit operativ toate știrile oficiale ale Kremlinului. Astfel, la 5 martie, MS a publicat „Despre boala președintelui Sovietului Miniștrilor al URSS și secretarului Comitetului Central al PCUS tov. I.V. Stalin" în care cititorii erau anunțați despre „nenorocirea ce a lovit partidul nostru și statul nostru – boala grea a tovarășului Stalin. În noaptea spre 2 martie, tovarășul Stalin, în vreme ce se ala la Moscova, în locuința sa, a avut o hemoragie cerebrală care a cuprins regiuni ale creierului, însemnate (vitale – *A.P.*) pentru viață. Tovarășul Stalin și-a pierdut cunoștința. S-a dezvoltat paralizia mâinii drepte și a piciorului drept. A urmat pierderea graiului". MS a publicat Buletinul privind starea sănătății lui Stalin, semnat de ministrul păzirii (ocrotirii – *A.P.*) sănătății A.F. Tretiakov și un șir de medici renumiți.

Pe data de 6 martie 1953, ziarul MS a publicat știrea morții lui Stalin: „Din partea Comitetului Central al PCUS, a Sovietului Miniștrilor URSS și a prezidiumului Sovietului Suprem al URSS": pe data de 5 martie, la ora 9.50, a încetat din viață I.V. Stalin. Ziarul a publicat constatarea medicilor privind decesul dictatorului, după care sute de osa-

nale la adresa celui decedat. De ex., conducerea sindicatelor sovietice menționa: „Toată viața sa slăvită și eroică tovarășul Stalin și-a închinat-o țelului blagorodnic – cauzei slobozirii (eliberării – *A.P.*) truditorilor, luptei pentru biruința comunismului" (MS, 7 martie). În mesajele publicate I. Stalin a fost considerat „mare conducător, învățător, părinte și prieten, mult iubitul tovarăș".

Sunt semnificative poeziile închinate dictatorului de la Kremlin, semnate de poeți basarabeni. De ex., Liviu Deleanu, în poezia „Stalin a (va – *A.P.*) trăi" scrie: „De-a lungul și de-a latul emisferelor / Tot globul pământesc a tresărit.../ Nu, n-are margini clocotul durerilor / La gândul că Titanul a murit". Și în continuare: „El va trăi cât va trăi și soarele / Cu care-a fost de noi asemuit - / și-n veci vor dăinui nemuritoarele / Idei, pe care el le-a înfăptuit" (MS, 11 martie 1953). Osanale asemănătoare au fost exprimate în versuri de Emilian Bukov, Leonid Corneanu etc.

Relațiile moldo-române în anul 1959

Ruslan ȘEVCENCO 0000-0001-5203-7858

În primii ani ai perioadei poststaliniste, 1953-1954, relațiile RSSM cu România, aflate sub influența perioadei precedente, erau fragmentare și se limitau practic în exclusivitate doar cu contacte culturale episodice cu România. Dar începând cu a.1955 extinderea treptată a contactelor moldo-române a atins toate sferele al relațiilor reciproce, și chiar cea mai conservativă din ele – relațiile între structurile partidelor comuniste din Moldova și România, deși, după ordinea stabilită, întâlnirile între funcționarii de partid se efectuau doar între raioanele aflate la frontieră, divizate numai de râul Prut. Organizațiile comsomoliste ale României se interesau atât de organizarea activității comsomoliste în satul moldovenesc cât și de rolul comsomolului. Începe formarea primelor delegații de țărani, însă conducerea de partid nu avea încredere în ele și de aceea includea în componența lor mai mulți reprezentanți ai conducerii sovietice și de partid. Au început și contactele între scriitorii moldoveni și cei români, care s-au dezvoltat vertiginos. Fluxul turiștilor din Moldova, care vizitau România, era în permanentă creștere. Spre deosebire de anii 1953-1955, în 1956 relațiile culturale moldo-române se amplorează simțitor și includ multe domenii noi. Investigarea și elucidarea acestor conexiuni constituie scopul acestui articol. Surse de bază ne-au servit presa republicană. Regretabil, dar în arhivele țării relațiile moldo-române în 1956 nu sunt reflectate. Doar în presa s-a menționat, că „în republica noastră au fost delegații ale persoanelor obștești, reprezentanți ai artei și literaturii din România" În 1956 au fost organizate primele meciuri de fotbal între Moldova și România, care de la început au trezit un interes deosebit în rândul spectatorilor. Activizarea relațiilor moldo-române în a.1956 a inspirat locuitorii Moldovei și României. Legăturile între ele au început să devină tot mai variate. Principala formă a relațiilor au devenit contactele în domeniul culturii. Anume acest capitol al relațiilor a trezit cea mai mare frică din partea regimului sovietic de ocupație în Moldova, ceea ce a jucat un rol decisiv în viitorul apropiat. În 1957-1958 relațiile moldo-române se aflau în proces de ascen-

siune. Partea cea mai oficioasă al relațiilor moldo-române au constituit în perioada sovietică colaborarea între muncitorii întreprinderilor. Pe parcursul acestor ani cele mai strânse relații ale RSSM cu celelalte state ale lumii au fost relațiile Moldovei cu România. Ele se efectuau atât la nivelul conducerii partinice, cât și în sfera culturii, agriculturii, sportului, științei și alte domenii. Cea mai mare parte a lor, însă, aveau loc sub supravegherea strictă a reprezentanților organelor de partid, care se străduiau să nu admită apropierea adevărată a locuitorilor celor două maluri ale Prutului. În articolul, pe care noi îl vom prezenta la sesiunea științifică, vor fi descrise relațiile moldo-române în 1959, care atunci încă rămâneau destul de prietenești și reflectate de presa Moldovei și României doar în limbaj pozitiv.

Întrecerile socialiste în RSS Moldovenească (1944-1961): „Bățul și Morcovul" muncii sovietice

Adrian DOLGHI 0000-0001-6770-6890

Întrecerile socialiste au fost acțiuni de propagandă menite să cultive, în rândul muncitorilor, obiceiul de a munci cu abnegație în beneficiul Puterii Sovietice, să demonstreze întregii lumi avantajele sistemului socialist și nivelul său ridicat de conștiință a poporului, precum și să obțină rezultate superioare ale muncii fără costuri suplimentare. Propaganda a promovat ideea unei noi tradiții muncitorești a poporului sovietic, bazată pe concepția leninistă, ce punea accent pe activitatea intensă, dorința de a transmite experiența acumulată altora, ajutorul reciproc, inițiativa permanentă și respectul față de proprietatea socialistă.

Analizând materialul documentar, constatăm că întrecerile socialiste din RSS Moldovenească, în anii 1944-1961, au reprezentat un pilon al politicii sovietice de mobilizare a forței de muncă și stimulare a productivității, fiind totodată un instrument ideologic și propagandistic menit să consolideze controlul partidului asupra societății. Aceste întreceri erau organizate la toate nivelurile – de la ateliere și brigăzi, până la întreprinderi, colhozuri și chiar la nivel republican. Câștigătorii erau recompensați cu distincții simbolice, diplome, premii bănești modeste și includerea pe panouri de onoare, însă aceste recompense aveau mai degrabă rolul de a stimula conformitatea și obediența față de partid, decât de a răsplăti meritul real sau inovația.

Planificarea centralizată impunea cote de producție adesea nerealiste, iar depășirea acestora era glorificată, în timp ce eșecul era aspru sancționat. Sistemul stahanovist, intens promovat, a creat un strat de fruntași ai muncii, transformați în modele de urmat, dar și în instrumente de presiune asupra restului colectivului.

Întrecerile socialiste aveau un caracter profund antidemocratic, deoarece excludeau orice formă autentică de negociere, reprezentare sau autonomie a muncitorilor. Toate deciziile și planurile erau dictate de sus, iar implicarea reală a angajaților era minimă, înlocuită cu ritualuri formale și loialitate demonstrativă față de conducerea de partid. Drepturile

la exprimare, sindicalizare independentă sau condiții decente de muncă erau sistematic ignorate, iar recompensele simbolice nu puteau compensa lipsa de libertate și presiunea constantă exercitată de autorități.

Analiza reprezentării întrecerilor socialiste în revista „Femeia Moldovei" relevă complexitatea raportului dintre propagandă și realitatea socială în RSSM. Pe de o parte, participarea femeilor la competițiile de producție a contribuit real la integrarea lor în viața economică și publică, oferindu-le oportunități de afirmare profesională și recunoaștere socială. Pe de altă parte, această participare a fost instrumentalizată propagandistic, fiind prezentată selectiv și idealizată.

Întrecerile socialiste au contribuit la mobilizarea unor segmente largi ale populației, inclusiv a tineretului comsomolist, și au creat un anumit grad de coeziune socială, cel puțin la nivel de aparență. Participarea la întreceri oferea muncitorilor ocazia de a se remarca, devenind o formă de autorealizare și recunoaștere publică. În practică, însă, pe lângă creșterea productivității, întrecerile socialiste au avut efecte negative semnificative: accentul pus pe cantitate a condus la scăderea calității produselor, uzura echipamentelor și accidente de muncă. În numeroase cazuri, planurile erau modificate sau falsificate pentru a corespunde așteptărilor autorităților, iar implicarea muncitorilor rămânea mai degrabă formală.

Legislația din domeniul culturii fizice și sportului în RSS Moldovenească

Sergiu GURIN 0000-0001-5512-4471

Legislația din domeniul culturii fizice și sportului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) a fost strâns legată de directivele Uniunii Sovietice, având un caracter profund ideologic și centralizat. Politicile sportive urmăreau atât dezvoltarea educației fizice și sportului de masă, cât și promovarea performanței în competițiile naționale și internaționale.

Cadrul juridic includea prevederi din Constituția RSSM (1978), legislația unională privind cultura fizică și sportul, precum și hotărârile Sovietului de Miniștri al RSSM. Sistemul sportiv era gestionat de Comitetul de Stat pentru Cultură Fizică și Sport, sovietele locale, organizațiile sindicale și societățile sportive benevole. Educația fizică era obligatorie în învățământul primar, general și cel superior, iar normele GTO („Gata pentru muncă și apărare") impuneau standarde de pregătire fizică pentru întreaga populație.

Finanțarea sportului provenea din bugetul de stat și resursele sindicatelor, facilitând dezvoltarea infrastructurii sportive. Sportul de performanță beneficia de un sistem riguros de selecție, sportivii de performanță fiind transferați în centrele sportive de prestigiu ale URSS.

Legislația din domeniul culturii fizice și sportului în RSSM a reflectat politicile sovietice de control și promovare a sportului ca instrument de educație, propagandă și sănătate publică, contribuind la formarea unei tradiții sportive care a influențat și perioada post-sovietică.

Evitarea citării autorilor interbelici: un studiu de caz

Asea M. TIMUȘ 0009-0008-0031-6546

Comunicarea de față a fost concepută, plecând de la trei motive: entomologic, politic și istoric. Motivul entomologic este de a afla dacă specia de termită indicată de autorul din perioada interbelică Boris V. Vereșciaghin (*Termiții sau furnicile albe*, Revista „Furnica", 1926, nr. 17, p. 127), a fost aceiași cu cea studiată de autorul sovietic Anatolie G. Poddubnâi, iar răspunsul fiind „da" – *Termes lucifugus* Rossi, sau cu denumirea actualizată *Reticulitermes lucifugus* Rossi, 1792.

Motivul istoric este din cel mai nobil: de a ne cunoaște oamenii din trecutul interbelic și sovietic, precum și rezultatele activității lor, pentru a consolida patrimoniul național științific din prezent și viitor. În cazul dat este vorba de B.V. Vereșciaghin și A.G. Poddubnâi, ambii cercetători științifici, didactici școlar și universitar, publiciști, cu viză de reședință în Chișinău.

Motivul politic este de a confirma, cu ajutorul cărții lui A.G. Poddubnâi, cadru didactic la Universitatea de Stat „V.I. Lenin" din Chișinău, cum se ignorau informațiile științifice din Basarabia anexată la Imperiul Rus și apoi reîntregită cu Regatul României, chiar dacă valoarea lor științifică era net superioară celor sovietice.

Detaliile pe rol de dovezi sunt următoarele:

Cartea lui A.G. Poddubnâi, „În lumea termitelor", publicată la Editura „Cartea Moldovenească" (Chișinău, 1983, 114 p.). Conform cerințelor de publicare al acestui gen de lucrări, la sfârșit este inserată „Bibliografia" din 31 de surse, dintre care 21 publicate la Moscova, 9 în Așhabad și una la Kiev, toate din perioada 1964-1975. Sursele erau considerate „proaspete", dar termita din cercetare este din vechime necunoscută și cu largă răspândire în Europa, inclusiv între Prut și Nistru, dar Poddubnâi nu a indicat în lista bibliografică nici lucrări europene și nici locale. Însă, statutul lui A.G. Poddubnâi de doctor în biologie, conferențiar universitar și cercetător științific, nu i-a permis să ignore sursele locale și în aceiași ordine de idei – să le studieze și utilizeze, dar să nu menționeze numele celor, care au întreprins cercetări anterioare și

publicat rezultatele obținute. Astfel, la pag. 18-20, el a enumerat entomologii din toate perioadele care au depistat și publicat despre termită, precum: acad. A.N. Dimo (fără an); F.P. Keppen (Bender, 1882); Al. Stuart (Chișinău, 1889 și 1893); Mokrjeșkii (Bender, 1903); S. Polizo (Bender, 1936); Maliko (Bender, 1957); Țvetkova (Bender, 1939, 1962), alți entomologi de la Bender și Tiraspol. Posibil că printre aceștia „alții" să fi fost și B.V. Vereșciaghin, cu articolul din 1926. Însuși A.G. Poddubnâi a înregistrat termita în trei ani: 1974 (Rezervația Naturală „Codru"); 1976 (Chișinău, 1976, «*К нам в гости термиты*», «Вечерний Кишинев», № 145) și în 1981 (Lozova, «*Отряд Термиты – Isoptera*». В кн.: «Насекомые». «Животный мир Молдавии». АН МССР. Кишинев: «Штиинца», 1983. 376 стр.), dar nici lucrările lui nu le-a citat în cartea de popularizare a științelor entomologice.

În concluzie menționez, că acesta este un exemplu evident de cum cercetătorii autohtoni evitau vigilența regimului politic sovietic, ca să nu fie învinuiți de nostalgie pentru trecut sau simpatizanți al unor persoane savante „capitaliste", „burgheze" și altele. Altfel, le studiau dar „ascundeau" în textul lecturat de interesați și înțelegători, iar în bibliografie – nu-i menționa.

Hippie în spatele cortinei: adaptări sovietice ale unei subculturi occidentale

Paula POPOV 0009-0007-8521-740X

Această lucrare analizează modul în care regimul sovietic a reinterpretat și adaptat subcultura hippie occidentală pentru a o face compatibilă cu valorile socialiste, în perioada 1969-1973. Deși mișcarea hippie s-a născut ca un protest împotriva capitalismului și a normelor occidentale, ea a pătruns și în spațiul sovietic, unde a fost adaptată la realitatea locală, pentru a servi ideologia oficială.

Studiul se bazează pe analiza unor produse culturale sovietice: desenele animate *Muzicanții din Bremen* (1969) și *Pe urmele muzicanților din Bremen* (1973), alături de revista satirică *Крокодил* (Crocodil). În animații, personaje cu trăsături vizuale hippie sunt folosite pentru a transmite mesaje compatibile cu ideologia socialistă, promovând valori precum prietenia, colectivismul și respingerea bogăției materiale. Estetica hippie este păstrată, dar sensul subversiv este diluat, transformând subcultura într-un instrument educațional pentru tineretul sovietic, dar și micșorând astfel impactul acestei mișcări în ochii publicului.

În contrast, *Krokodil* satirizează hippioții, prezentându-i ca fiind imaturi, leneși și lipsiți de direcție, ceea ce contribuie la marginalizarea și discreditarea lor socială. Astfel, regimul a aplicat o strategie dual: integrarea estetică și respingerea ideologică.

Concluzia este că regimul sovietic a reușit să neutralizeze potențialul critic al subculturii hippie, transformând-o dintr-o formă de protest într-o tendință estetică superficială, acceptabilă doar în măsura în care putea fi controlată și reinterpretată ideologic.

Cercetări instituționale în domeniul seismologiei inginerești în Moldova Sovietică

Cornel VELNIȚA 0009-0006-8100-1372

În 1967 pe baza Institutului de Geologie și al Resurselor Minerale Utile, precum și a Stației seismice de suport „Chișinău" a fost fondat Institutul de Geofizică și Geologie al Academiei de Știință a RSS Moldovenești.

În 1971 în cadrul instituției științifice a fost creat Laboratorul de seismologie inginerească, subdiviziune științifică, condusă de A. Roman, candidat (doctor) în științe fizico-matematice. Studiul focal al laboratorului respectiv era cel al comportării clădirilor de locuit și al structurilor inginerești în caz de cutremure, dar și elaborarea metodelor de apreciere a intensității seismice după datele macroseismice.

Echipa laboratorului avea drept deziderat de bază dezvoltarea rețelelor de stații inginero-seismometrice, distribuite în diferite tipuri de clădiri pe diferite tipuri de sol în Chișinău și în Cahul. În această structură științifică, cu contribuția substanțială a cercetătorilor V. Alcaz, A. Roman și N. Onofraș, a fost elaborată metoda aprecierii cantitative a efectului seismic după datele macroseismice, apărută în martie 1977, și metoda analizei polarizante oscilațiilor seismice, apărută ulterior (1997), având o valoare autonomă și fundamentală în seismologie.

Metoda aprecierii cantitative a câmpului macroseismic rezidă în aprecierea manifestării efectului cutremurului la suprafața pământului după reacțiile clădirilor, structurilor inginerești, oamenilor și animalelor, aplicată nu doar în RSS Moldovenească, ci și în alte zone din Uniunea Sovietică, precum peninsula Kamceatka, zona Pribaikal, Caucaz ș.a. Metoda era utilizată pentru întocmirea hărților de microzonare seismică și alegerea strategiilor pentru construcțiile seismorezistente.

Metoda analizei polarizante a oscilațiilor seismice cu ajutorul algoritmilor și programelor de realizare pe baza unei mașini electronice de calcul permitea prelucrarea automatizată a seismogramelor cutremurelor și exploziilor și expunerea lor pe unde compuse din trei componente: primare, secundare, de conversie ș.a. Pe această bază se fundamenta teoria statistică a interpretării observațiilor instrumentale în seismologie și

supravegherea seismică, ce oferea posibilitatea de a rezolva noi sarcini și de a obține rezultate calitative noi.

În 1988, Laboratorul de seismologie inginerească, împreună cu Laboratorul metodelor de microzonare seismică, o altă structură din cadrul Institutului de Geofizică și Geologie, au fost desființate, iar în locul lor a fost creat Laboratorul cercetări acțiuni seismice condus de V. Alcaz, doctor (habilitat) în științe fizico-matematice, specialist in geofizică.

Femei ofițeri și personalul feminin în slujba Securității în anii ’80 ai sec. XX

István BANDI 0000-0002-4301-3755

Securitatea sau mai exact Departamentul Securității Statului a fost instrumentul instituțional esențial pentru menținerea puterii de către regimul lui Nicolae Ceaușescu. În ciuda rolului central al Securității în menținerea regimului Ceaușescu, cercetările academice de specialitate axate pe structura organizatorică și cadre ale Securității privind rolul femeilor ca ofițeri în această instituție sunt relativ limitate. Majoritatea studiilor existente despre femei în România comunistă se concentrează pe rolul lor în societate, impactul politicilor pronataliste asupra vieții lor și experiențele lor ca disidente sau persoane aflate sub supraveghere, toate aceste ipostaze sunt departe de aria noastră de cercetare, adică femeile în serviciul profesional al Securității.

Cercetătorii CNSAS, cei mai competenți în cercetarea sistemului instituțional al Securității, au realizat deja lucrări monografice de istorie organizațională și de analiză a personalului serviciilor secrete comuniste, pe lângă toate acestea, aș dori să contribui la această temă, totuși puțin cercetată, cu o analiză de inspirație sociologică axată pe personalul feminin.

Pentru această cercetare am folosit fișele personale ale personalului feminin aflate în arhiva CNSAS. Ipoteza de lucru a fost că deși studiile directe de specialitate sunt puține, cercetările pe teme conexe sugerează că femeile din Securitate navigau între diferitele roluri impuse de instituția de specialitate și societate, adică rolul ce se rezuma din ideologia comunistă și cerințele specifice ale profesiei lor într-o societate strict controlată. Femeile din România comunistă erau simultan încurajate să participe la viața publică și adesea retrogradate la roluri tradiționale. Înțelegerea acestei dualități este crucială pentru interpretarea potențialelor experiențe ale femeilor din Securitate.

De asemenea, rezultatele și constatările prezentei cercetări despre personalul feminin comparate cu cercetări făcute altor servicii de informații din Blocul Estic ar putea oferi perspective comparative valoroase.

CUPRINS

PROGRAM 3

REZUMATELE COMUNICĂRILOR 13

Natalia OVCEAROV, Vlad VORNIC, Sergiu MATVEEV, Sergiu POPOVICI
O nouă stațiune paleolitică descoperită în regiunea nord-estică a Republicii Moldova 13

Игорь МАНЗУРА
По следам «Дикой охоты» 15

Ghenadie SÎRBU
Două situri din faza Cucuteni B-Tripolie C1: diferențe și asemănări între „vecinii" contemporani 17

Mariana SÎRBU
Cult și ritual în așezările complexului cultural Noua-Sabatinovka-Cosogeni 18

Andrei COROBCEAN
Problema originii geților și a culturii getice în istoriografie 20

Dumitru CONDREA
Interpretarea rezultatelor cercetărilor interdisciplinare la siturile epocii fierului din spațiul pruto-nistrean 21

Octavian MUNTEANU
Cum ar fi fost să construiești o fortificație în a doua epocă a fierului? 23

Aurel ZANOCI, Dumitru CONDREA
Cercetări de suprafață la situl arheologic din epoca fierului de la Hîrtopul Mic (r-nul Criuleni) 24

Natalia MATEEVICI, Dumitru CONDREA, Sergiu SERBINOV
Noi descoperiri de materiale amforice în siturile de epoca fierului din regiunea de silvostepă a spațiului pruto-nistrean 26

Mihail BĂȚ, Sergiu SERBINOV
Note privind fibulele de schemă tracică din microzona Hansca (raionul Ialoveni, Republica Moldova) 28

Vasile IARMULSCHI
Cu privire la data de început a culturii Zarubincy 30

Dan MATEI
Castrul de la *Potaissa*-Turda în vremea „împăraților-soldați" (anii 235 - evacuarea aureliană) 31

Tatiana NAGACEVSCHI, Vitalie SOCHIRCĂ, Sergiu MATVEEV, Vlad VORNIC
Evaluarea solului din șanțul Valului lui Traian de Sus, sectorul Satul Nou (r-nul Cimișlia). Campania anului 2023 33

Tatiana NAGACEVSCHI, Vitalie SOCHIRCĂ, Sergiu MATVEEV, Vlad VORNIC
Aspecte pedologice ale sitului Ecaterinovca–Ialpugeni–*Valea Jeparului* (r-nul Cimișlia). Campania anului 2024 37

Gheorghe POSTICĂ, Ion TENTIUC
Pinteni din perioada antică și medievală descoperiți în spațiul pruto-nistrean 40

Artur COTRUȚĂ
Calificarea faptei de pătrundere în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic cu detectorul de metale și alte aparate de teledetecție 42

Emil DRAGNEV
Scene din faptele, miracolele și parabolele lui Hristos în pictura murală din Moldova (secolul XV - începutul secolului al XVII-lea) 44

Maria DRAGNEV
Portretele votive ale voievozilor moldoveni la Muntele Athos (cazul catholiconului de la Dionisiu) 46

Viorel DANDARA
Surse poloneze despre marii logofeți ai Moldovei din secolul al XVI-lea 48

Ion CHEPTENE
Relațiile politice ale domnului Moldovei Bogdan Lăpușneanu (1568-1572) cu Polonia 50

Igor BERCU
Cronicile moldovenești ca surse pentru studiul unităților administrativ-teritoriale otomane din Țara Moldovei 51

Lilia ZABOLOTNAIA
Studii preliminare privind istoria misterioasă a unui portret al Mariei (Lupu) Radziwiłł 53

Mihai BURUNCIUC
Influența crizei prețurilor din secolul al XVII-lea asupra relațiilor comerciale ale Țării Moldovei cu Imperiul Otoman și Europa Centrală 54

Alina FELEA
Categoriile de epitafuri din Țara Moldovei (sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea) 56

Ion EREMIA
Relațiile politice externe ale Țării Moldovei la începutul secolului al XVIII-lea (1700-1710) 58

Anastasia GUȚU
Basarabia între două sisteme economice: Politica comercial-vamală rusă și comerțul cu Imperiul Austriac (1812-1822) 60

Sorin GRAJDARI
Implicarea negustorilor evrei în comerțul cu cereale și alte mărfuri agricole din Basarabia (1812-1868) 62

Sergiu BOȚOLIN
Discursul de legitimare al anexării și integrării periferiilor occidentale în Imperiul Rus în prima jumătate a secolului al XIX-lea 64

Valentin TOMULEȚ
Din categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor din Basarabia în cea a odnodvorților ruși (Istoria unui proiect social imperial) 66

Eugen-Tudor SCLIFOS
Marile Puteri și incidentul de la Coștangalia din 1863 68

Cristina GHERASIM
Rolul *Administrației regionale privind problemele sătenilor* în aplicarea reformei agrare din 1868 în Basarabia 70

Andrei EMILCIUC
Creditul agricol în Basarabia la începutul secolului al XX-lea 72

Viorel BOLDUMA
Tentativa de emigrare a țăranilor din satul Plopi, județul Soroca în Siberia la începutul secolului XX 74

Maria ZINOVII
Activitatea femeilor în sistemul justițiar din Basarabia la începutul sec. al XX-lea în documente de arhivă 75

Lidia PRISAC
Restaurantele Ogrăzii Armenești din Chișinăul interbelic 76

Ion Valer XENOFONTOV
Măcelării în Chișinăul interbelic 78

Anatolie POVESTCA
Petru Șciusev (1871-1934), medic militar..... 80

Vera CONOVALI
Fabrica de Cofetărie „Bucuria" între tradiții interbelice și realități postbelice..... 81

Liliana ROTARU
Odiseea creării catedrelor și predării disciplinei „Istoria Moldovei" în instituțiile de învățământ superior din RSS Moldovenească..... 83

Liliana CONDRATICOVA, Alina OSTAPOV
Sediul filialei Academiei de Științe a Moldovei de pe str. Alexei Mateevici nr. 85.... 85

Liliana CONDRATICOVA, Ana ISCHMJI
Ateliere de prelucrare a pielii și blănurilor în RSS Moldovenească..... 86

Antoni Piotr KUBIAK
Crearea și funcționarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1946-1949)..... 87

Anatol PETRENCU
Decesul lui Iosif Stalin, reflectat în presa de la Chișinău..... 89

Ruslan ȘEVCENCO
Relațiile moldo-române în anul 1959..... 91

Adrian DOLGHI
Întrecerile socialiste în RSS Moldovenească (1944-1961): „Bățul și Morcovul" muncii sovietice..... 93

Sergiu GURIN
Legislația din domeniul culturii fizice și sportului în RSS Moldovenească..... 95

Asea M. TIMUȘ
Evitarea citării autorilor interbelici: un studiu de caz..... 96

Paula POPOV
Hippie în spatele cortinei: adaptări sovietice ale unei subculturi occidentale..... 98

Cornel VELNIȚA
Cercetări instituționale în domeniul seismologiei inginerești în Moldova Sovietică..... 99

István BANDI
Femei ofițeri și personalul feminin în slujba Securității în anii '80 ai sec. XX.....101

Pentru notițe

Pentru notițe

Bun de tipar 12.05.2025
Formatul 60×84 1/16.
Tirajul 60 ex.
Centrul Editorial-Poligrafic USM
Str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009

ISBN 978-9975-62-874-7